תלמוד בבלי · ראשונים · ראש · סדר קדשים

פסקי הרא"ש על בכורות

רבנו אשר ב"ר יחיאל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פסקי הרא"ש על בכורות

רבנו אשר ב"ר יחיאל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פסקי-הראש-על-בכורות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 7
הלכה ד 8
הלכה ה 9
הלכה ו 10
הלכה ז 10
הלכה ח 11
הלכה ט 12
הלכה י 12
הלכה יא 13
הלכה יב 14
הלכה יג 14
הלכה יד 14
הלכה טו 15
הלכה טז 16
פרק ב 16
הלכה א 16
הלכה ב 17
הלכה ג 17
הלכה ד 18
הלכה ה 20
פרק ג 20
הלכה א 20
הלכה ב 21
הלכה ג 23
הלכה ד 24
הלכה ה 24
הלכה ו 26
הלכה ז 27
פרק ד 28
הלכה א 28
הלכה ב 28
הלכה ג 29
הלכה ד 30
הלכה ה 30
פרק ה 31
הלכה א 31
הלכה ב 32
הלכה ג 34
הלכה ד 34
הלכה ה 35
הלכה ו 36
הלכה ז 36
הלכה ח 37
הלכה ט 39
הלכה י 39
הלכה יא 40
הלכה יב 41
הלכה יג 41
פרק ו 43
הלכה א 43
הלכה ב 43
הלכה ג 44
הלכה ד 44
הלכה ה 45
הלכה ו 45
הלכה ז 46
הלכה ח 46
פרק ז 47
הלכה א 47

הלכה ב 48
הלכה ג 49
הלכה ד 49
הלכה ה 49
הלכה ו 52
הלכה ז 52
הלכה ח 52
הלכה ט 53
הלכה י 53
הלכה יא 54
פרק ח 56
הלכה א 56
הלכה ב 57
הלכה ג 60
הלכה ד 60

פרק א

הלכה א

א הלוקח עובר חמורו של עובד כוכבים והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה. שנאמר בישראל ולא באחרים:

ב גמ' ודייקינן עלה בגמרא דאע"ג דגבי מכירה תנא אע"פ שאינו רשאי ולא תנייה גבי שיתוף ה"ה נמי גבי שיתוף אינו רשאי . דאמר אבוה דשמואל אסור לו לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם כוכבים ומזלות שלו והתורה אמרה ולא ישמע על פיך. אלא תנא מכירה וה"ה לשותפות ונראה דדוקא בשותפות אסר אבוה דשמואל לפי שיש רוב עסק ביניהן ושותפין צריכין לסמוך זה על זה. וזה מתעסק לפעמים לבדו במקצת העסק וגם חבירו במקצתו וקרוב הדבר לבא לידי שבועה לבסוף. אבל בשאר משא ומתן לא אסר דכל אחד נזהר מלהאמין לחבירו ואין הדבר קרוב לבא לידי שבועה. ורא"ה לדבר מדקאמר הש"ס ת"ש והנותן לו בקבלה ולא קתני אע"פ שאינו רשאי וליטעמיך והמשתתף לו ולא קתני אע"פ שאינו רשאי הכי נמי דרשאי והקאמר אבוה דשמואל וכו'. ואם איתא דבקבלה נמי אסר אבוה דשמואל ליקשי ליה מקבלה גופא דאע"ג דלא קתני אע"פ שאינו רשאי על כרחיך בלא טעמא דהוי קבלה כמכירה אינו רשאי משום דאבוה דשמואל. אלא ודאי אבוה דשמואל לא דיבר אלא בשותפות ולא בקבלה וה"ה דבשאר משא ומתן נמי לא אסר. ואע"פ שיש לדחות דניחא ליה לאקשויי משותפות אשותפות. מ"מ נראה דשרי מדלא אסר בריש מסכת עבודת כוכבים (דף ב.) הלואה ומשא ומתן עם העובדי כוכבים אלא לפני חגיהן ואע"ג דהך ברייתא דתניא בפרק קמא דמסכת ע"ז (דף כב.) ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשותפות וכל הנהו עובדי דהתם איירי בעובד כוכבים וישראל שהיו שותפין פליגא אדאבוהי דשמואל. נראה דהלכה כאבוהו דשמואל מדפריך מיניה סתמא דהש"ס הכא: ורשב"ם ז"ל היה אוסר לקבל שבועה מן העובד כוכבים ור"ת היה אומר דעשיית שותפות הוא דאסרינן שמא יבוא לידי שבועה אבל אם כבר נתחייב לו שבועה מותר לקבלה מפני שהוא כמציל מידו. ועוד דעובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם. ועוד דאין העובדי כוכבים רגילין עכשיו לישבע אלא בקדשים שלהן:

הלכה ב

והמשתתף למה לי לאפוקי מדר' יהודה דאמר שותפות עובד כוכבים חייב בבכורה דתניא ר' יהודה אומר המקבל בהמה מן העובד כוכבים וילדה מעלין אותו בשויו ונותן

חצי דמיו לכהן. והנותן לו בקבלה אע"פ שאינו רשאי קונסין אותו עד עשרה בדמיו ונותן כל דמיו לכהן. וחכמים אומרים כל זמן שיד עובד כוכבים באמצע פטורה מן הבכורה. ההיא גיורתא דהוו מסרין לה אחוה חיותא לפטומי אתא לקמיה דרבא אמר לית דחש להא דר' יהודה דאמר שותפות דעובד כוכבים חייב בבכורה. וכמה יהא שותפות לעובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה. אמר רב הונא אפילו אזנו מתקיף לה רב נחמן ולימא ליה שקול אזניך וזיל. רב חסדא אמר דבר שעושה אותה נבילה. רבא אמר דבר שעושה אותה טריפה והילכתא כרב הונא דר' יוחנן סבר כוותיה דאמר אפילו מום קל. וכן רב מרי דלקמן דהוי מקני אזנייהו לעובד כוכבים ולא נענש אלא בשביל הפקעה. וכן סתמא דהש"ס לקמן בפרק בתרא (דף נג.) קאמר ולייקני אזנייהו לעובדי כוכבים כי היכי דלא ליקדוש. אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא דרב הונא ורב חסדא ורבא לא פליגי בו הא באמו. אמר להו רב פפא מ"ש בו דבעינן כל בכור וליכא אמו נמי בעינן כל מקנך תזכר וליכא אלא לא שנא. ומסקינן נמי בפ"ק דפסחים (דף ו.) דבהמת ארנונא פטורה מן הבכורה אע"ג דמצי מסלק ליה בזוזי. רב מארי בר רחל הויין ליה חיותא הוה מקני להו לאודנייהו לעובדי כוכבים ואסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים. וכלאי חיותא דרב מרי בר רחל. ומאחר דאסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים אמאי מקני להו לאודנייהו לעובדי כוכבים דלמא אתו בהו לידי תקלה. אי הכי אמאי כלאי חיותא. משום דמפקע להו מקדושתייהו. והאמר רב יהודה מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. התם מקדושת מזבח מפקא להו מקדושת כהן לא מפקע להו. ואי בעית אימא רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור וכ"ע לא ידעי לאקנויי קנין גמור וחזי ליה איניש אחרינא וסבר רב מרי בר רחל מלתא בעלמא הוא דעבד ואתי בהו לידי תקלה. ומה שרגילין עכשיו להקנות לעובד כוכבים אע"פ שנענש רב מרי בר רחל. היה אומר ר"ת דאיהו נענש לפי שהיה מקנה לעובד כוכבים אוזן העובר עצמו ואיכא הפקעה בגוף העובר. אבל אם מקנה לעובד כוכבים אוזן האם אין חשש עונש בדבר. וכן מוכח שהיה מקנה אוזן העובר דקאמר מקני לאודנייהו ואסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים הכל בוולד מיירי. וא"ת לקמן בפרק בתרא (דף נג.) דפריך גבי מעשר בהמה דבטלו אותו בזמן הזה משום דלא ליתי לידי תקלה אי הכי בכור נמי ליקני אזנייהו לעובד כוכבים כי היכי דלא ליקדש ולא ליתי לידי תקלה ומשני אפשר כרב יהודה. אמאי לא אשכח תקנה שיקנה לעובד כוכבים האמהות דבהא ליכא שום עונש וי"ל כיון דחשש תקלה יש לתקן בלא הפקעת כהן כדרב יהודה לא רצו לתקן שיעשהו על ידי הפקעה. ומיהו אי עבד עבד ואין עונש בדבר ועי"ל בימי רב מרי שהיו בקיאין לעשות כדרב יהודה להטיל

מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם אסור לעשות ע"י הפקעה. אבל האידנא שאין אנו בקיאין בכך מוטב שיקנה לעובד כוכבים משיבא לידי תקלה כדמוכח בההיא דפרק בתרא (דף נג.) דאי לאו משום דאפשר לעשות כרב יהודה היה לנו לתקן שימכרו לעובדי כוכבים משום חשש תקלה. ולדידן שאין אנו בקיאין הוי כאי אפשר ואפי' בהא דרב יהודה משמע בתמורה בריש כיצד מערימין דהיה ראוי לאסור גזרה דלמא נפק רוב ראשו קודם שיטיל בו מום אי לאו דעדיף שיטיל בו מום כדרב יהודה משיבא לידי תקלה שהיה צריך להשהותו עד שיפול בו מום. ולאידך לישנא דקאמר דנענש רב מרי משום דרב מרי ידע לאקנויי קנין גמור וכ"ע לא ידעי י"ל נמי דרב מרי שהיה יודע לעשות כדרב יהודה לא היה לו לעשות דבר שיכולין לעשות אבל לדידן לא אפשר בענין אחר. ועוד היה אור"ת ז"ל דרב מרי לא היה מקנה אוזן העובר לעובד כוכבים דהוי דבר שלא בא לעולם. אלא דהוי מקנה הבהמה לאזני עוברה והוי כמו דקל לפירותיו וטעו אינשי וסברי דאוזן העובר הוה מקנה והוי כמו פירות דקל ואתו לידי תקלה. אבל אם מקנה אזן האמהות שרי דלא אתי למיטעי. ורש"י פירש דרב מרי ידע לאקנויי קנין גמור ליטול מעות מן העובד כוכבים דהעובד כוכבים לא קני אלא בכסף כדאמרינן לקמן בפרק שני (דף יג.) וסברי אינשי מילתא בעלמא הוא דעבד ואינו נותן דמים. ולפר"ת ז"ל דפסק הלכה כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות דדריש לקמן (שם:) מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וגם בפ"ב דמסכת ע"ז (דף עא:) מסיק דמשיכה בעובד כוכבים קונה. לא יתכן לפרש הכא כדפי' רש"י ולהסתלק מן הספק היה צריך העובד כוכבים למשוך הבהמה שיקנה אוזן שלה וגם שיתן דמים. והמחוור שבכולן שיקבל מן העובד כוכבים פרוטה ויקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם ויקנה לו אוזן הבהמה וטוב הוא לעשות כן שלא יבא לידי תקלה בבכור. אבל חמור אין להקנותה לעובד כוכבים ולהפקיע הבכורה כיון דאית ליה תקנה בפדייה או בעריפה :

הלכה ג

א מתני' כהנים ולוים פטורין מק"ו אם פטרו של ישראל במדבר דין הוא שיפטרו של עצמו:

ב גמ' אינהו פטור. אדם אדם פטר בהמה בהמה פטרה. דכתיב קח את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוים תחת בהמתם. אמר רבא הכי קאמר כהנים ולוים פטורין הן עצמן מק"ו אם הפקיע קדושתו של ישראל אין דין שמפקיע את של עצמו. אשכחן אדם בהמה [טמאה] מנ"ל. אמר קרא אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה טמאה תפדה כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה וכל שאינו בבכור

אדם אינו בבכור בהמה טמאה. כהנים מנלן כדר' יהושע ב"ל דאמר ריב"ל בעשרים וד' מקומות נקראו הכהנים לוים לדורות מנ"ל דאמר קרא והיו לי בהוייתן יהיו:

הלכה ד

א מתני' פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטור מן הבכורה שנאמר ופטר חמור ופטר חמור ב' פעמים עד שיהא היולד חמור והנולד חמור:

ב גמ' הא דקתני חמור שילדה כמין סוס ה"ה חמור [שילדה] כמין פרה אע"ג דאישתני למעליותא מקדושת דמים לקדושת הגוף פטור מן הבכורה אלא חמור שילדה כמין סוס אצטריכא ליה דמהו דתימא כיון דאידי ואידי אין לה קרנים ואידי ואידי פרסותיה סדוקות קלוטות אימא חמור אדום בעלמא הוא קמ"ל. ול"נ דגרס במתני' וחמור שילדה כמין פרה כדמוכח סיפא דקתני מה הן באכילה ולא קתני (וזה) [מה] הוא באכילה (ולא קתני וזה הוא באכילה) ועוד מדקתני וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסורה באכילה אלמא דברישא איירי נמי בהאי גוונא ומה שנכתב בספרים חמור כמין סוס אגב שיטפא דברייתא הוגה ג"כ במשנה בספרים ובברייתא תני כמין סוס לאשמועינן דאף בכה"ג אם יש בו מקצת סימנין חייבין בבכורה אע"פ דסוס לאו בר מיקדש בבכורה הוא אע"ג דדחי לה בגמ' דיחויא בעלמא הוא: תנן התם לקמן (דף טז.) רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין רחל פטורה מן הבכורה ואם יש בו במקצת סימן חייב איבעיא להו פרה שילדה כמין חמור ויש בו מקצת סימנים מהו. רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין רחל הוא דכי יש בו מקצת סימנים חייבין בבכורה דהאי טהורה והאי טהורה והאי קדושת הגוף והאי קדושת הגוף אבל הכא דהאי טהורה והאי טמאה האי קדושת הגוף והאי קדושת דמים לא או דלמא כיון דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה קדשה. ואם תמצא לומר כיון דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה הוא קדשה. חמור שילדה כמין סוס מהו הכא ודאי האי מיקדש בבכורה והאי לא מיקדש בבכורה או דלמא כיון דתרוייהו מין טמא נינהו קדוש. ואת"ל כיון דתרוייהו מין טמא נינהו קדוש. פרה שילדה כמין סוס מהו הכא ודאי האי טהורה והאי טמאה האי בת מיקדש בבכורה והאי לאו מיקדש בבכורה או דלמא סימנים מלתא היא. ת"ש בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה פטורה מן הבכורה ואם יש בה מקצת סימנים חייבת מאי לאו אפילו פרה שילדה מין סוס ותפשוט כולהו לא פרה שילדה מין חמור. תא שמע פרה שילדה מין חמור וחמור שילדה מין סוס פטור מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימן חייב בבכורה מאי לאו אתרוייהו לא אפרה שילדה מין חמור. ולא איפשיטא אלא חדא ואינך תרתי לא איפשיטו ואזלינן לחומרא ומפריש טלה והוא לעצמו כדקתני במתני' על ספק פטור חמור והיינו בחמור שילדה מין

סוס אבל בפרה שילדה מין סוס אסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לבעלים דמסקי' בפ' שנים אוחזין (בבא מציעא דף ו:) בספק בכורות דאפילו תקפו כהן מוציאין אותו מידו ואפ"ה אסור בגיזה ועבודה דקדושה הבאה מאיליה שאני: תניא רבי יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה שומע אני אפילו פטרי סוסים וגמלים ת"ל פטר חמור פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים ועדיין אני אומר פטר חמור בשה פטרי סוסים וגמלים בכל דבר ת"ל פטר חמור פטר חמור שני פעמים פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים ולפי שסייעו את ישראל בשעת יציאת מצרים שאין לך כל אחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובין טעונין כסף וזהב של מצרים לכך זכו לקדוש בכורה:

הלכה ה

א מתני' ומה הן באכילה. בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה. וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסור באכילה שהיוצא מן הטמא טמא ומן הטהור טהור:

ב גמ' מה"מ. דת"ר את זה תאכלו ממעלה הגרה וממפריסי הפרסה. יש לך שמעלה גרה ומפריס פרסה ואי אתה אוכלו ואיזה זה טהור הנולד מן הטמא או אינו אלא טמא הנולד מן הטהור. ת"ל טמא הוא הוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא אלא טהור. ר"ש אומר גמל גמל שני פעמים אחד גמל שנולד מן הגמל ואחד גמל שנולד מן הפרה. ורבנן האי גמל גמל שני פעמים מאי עבדי ליה. חד לאסור את עצמו וחד לאסור את חלבו. ור' שמעון לאסור חלבו מנליה נפקא ליה מאת הגמל ורבנן את לא דרשי. ויש לדקדק מכאן דהכי הלכתא דלא דרשינן אתים דהלכה כרבנן. ואע"ג דר' אליעזר ור' יהושע שמעינן להו בברייתא דאית להו דרבי שמעון. הויא לה סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם במתניתין. וסוגיא בעלמא נמי כרבנן דאמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עה:) אמר אביי הכל מודים בקלוטה בן פקועה שמותר ואמרי' נמי התם (דף ע: ע"ש) אלא מעתה קלוט בן פרה ליתסר. ולקמן נמי בפרק הלוקח בהמה (דף כד.) גבי חזיר שכרוך אחר רחל משמע דאפילו בלא מקצת סימנין מותר אלמא קי"ל כרבנן דלא דרשי אתים. ויש לדחות דאע"ג דקי"ל דקלוט שרי דרשי' אתים וטעמא דקלוט שרי מהוא טמא וחלב אסור מאת הגמל וגמל נשנה מפני השסועה כמו שפן וארנבת וחזיר אבל יש לדקדק מהא דאמר בפרק בנות כותים (נדה דף לז.) נקטינן אין קושי סותר בזיבה ואי משכח תנא דסותר ר' אליעזר היא והתם לעיל מינה (דף לה.) מפרש טעמא דר' אליעזר משום דדריש אתים וקשה מהא דאמר בכתובות (דף קג.) צוה רבי את בניו הזהרו בכבוד אמכם וקאמר

דאשת אב הואי ופריך אשת אב נמי דאורייתא דכתיב את אביך לרבות אשת אביך וי"ל דניחא ליה לישב דרבי אליבא דכ"ע. ונראה לי דהלכה כר' עקיבא דדריש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח. וכן בכולי הש"ס אמרי' אתין וגמין ריבויא וכל היכא דאמרינן האי תנא את לא דריש היינו לדרשא זו. לבר מהיכא דמייתי הך דשמעון העמסוני כי הכא. דהא ר' שמעון דריש הכא את ובפ"ק דמנחות (דף יא:) גבי את כל הלבונה קאמר ר"ש את לא דריש. אלא ה"ק את לא דריש להאי דרשא דמפיק ליה לדרשא אחריתא. וכהנה רבות בהש"ס ובנדה (דף לז.) נמי דרשינן ההוא את לדרשא אחריתא. הלכך אין קושי סותר בזיבה: הטמאין לאסור צירן. משמע הכא דציר אסור מדאורייתא מדפריך (בסמוך) מ"ש חלב מציר אלמא דרשא גמורה היא וכו' וכמו שכתב בס"פ אין מעמידין: א"ל רב אחא בריה דרב אשי אלא טעמייהו דרבנן משום גמל גמל ור' שמעון מאת הגמל הא לאו הכי ה"א דחלב בהמה טמאה שרי מ"ש מהא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן. אצטריך ס"ד הואיל ובבהמה טהורה חדוש הוא דליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא והאי חלב כאבר מן החי ושרייה רחמנא הלכך אפי' בבהמה טמאה נמי לישתרי קמ"ל: וחלב בהמה טהורה מנ"ל דשרי. דכתיב ארץ זבת חלב ודבש ואי לא דשרי משתבח לן קרא במידי דלא חזי לן. ואיבעית אימא מהכא לכו שברו ואכלו וגו' בלא מחיר יין וחלב. והא דביצי עוף טהור שרו אע"ג דאתי מחי נפקא לן מדדרשינן (חולין דף קמ.) גבי שלוח הקן תקח לך ולא לכלביך וממעטינן מיניה עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא. ואע"ג דאיכא השתא תרתי דאתי מחי כגון חלב וביצים מ"מ חשיב ליה חדוש כיון שאין שניהן באין (כאחד) מחי בענין אחד. וכן יש לפרש נמי גבי דבש דבורים לקמן דלא דמי לחלב. א"נ כיון דכל שאר אבר מן החי אסור מיקרי הני חידוש:

הלכה ו

אריב"ל לעולם אינה מתעברת לא טהורה מן הטמאה ולא טמאה מן הטהורה ולא גסה מן הדקה ולא דקה מן הגסה ולא בהמה מן חיה ולא חיה מן בהמה. חוץ מר' אליעזר ומחלוקתו שהיה (אומר) [אומרים] חיה מתעברת מן הבהמה. וקי"ל כריב"ל הלכך כוי שדברו בו חכמים בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בה חכמים אם חיה אם בהמה:

הלכה ז

שהיוצא מן הטמא טמא. בעו מיניה מרב ששת מי רגלים של חמור מהו. ותיבעי להו דסוסים וגמלים. דסוסים וגמלים לא קמיבעיא להו דלא שתו אינשי. כי קמיבעיא להו דחמור דעבדי אינשי דשתו דמעלי לירקונא אמר להו רב ששת תניתוה שהיוצא מן הטמא טמא. והני נמי מטמא קאתו. מיתיבי מפני מה אמרו דבש דבורים טהור מפני שמכניסות

אותן לגופן ואין ממצות אותן מגופן. הוא דאמר כר' יעקב דאמר דובשא רחמנא שרייה. דתניא אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף זה אתה אוכל ואי אתה אוכל שרץ עוף טמא. עוף טמא בהדיא כתיב. אלא שרץ עוף טמא אי אתה אוכל אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ ואי זה זה דבש דבורים. יכול אף הגיזין והצירעין אמרת לא. ומה ראית לרבות דבש דבורים ולהוציא דבש גיזין וצירעין. מרבה אני דבש דבורים שאין לו שם לווי. ומוציא אני דבש הגיזין וצירעין שיש לו שם לווי. כמאן אזלא הא דתניא דבש הגיזין והצירעין טהור ומותר באכילה דלא כר' יעקב. ר"ת ז"ל פסק בספר הישר דלא כר' יעקב משום דסתם דמס' מכשירין דלא כוותיה. דתנן התם (פ"ו מ"ד) דבש צירעה טהור ומותר באכילה. והא דלא מייתי לה הכא משום דדבש גיזין אינו שנוי במשנה כמו בברייתא. ותימה הוא שפסק כמו מתני' דמס' מכשירין כיון דרב ששת לא סבר כוותה דהא איהו סבר כר' יעקב. מיהו מציע למימר דלא אצטריך למימר הוא דאמר כר' יעקב אלא ללישנא בתרא. אבל ללישנא קמא דלא אסר אלא בשל חמור דמינא טמא הוא אבל בשל סוסים שריא לא קשה מידי. דדבש דבורים לא דמי למי רגלים של חמור דעכירי ודמו לחלב אבל דבש דבורים אין מתמצה מגופו. וה"ה דבש גיזין וצירעין. מיהו לפי מה שרגיל ר"ת לפסוק כאיכא דאמרי אין להתיר משום לישנא קמא ובשל תורה הלך אחר המחמיר. וכן הלכתא דדבש גיזין וצירעין אסור: הני יאלי דיחמורתא סבור רבנן קמיה דרב ספרא ביעי נינהו ואסורין אמר להו רב ספרא זרעא דאילא הוא דאזיל בתר אילתא ואיידי דרחמה צר לא מזדקקא ליה ואזיל בתר יחמורתא ונתרי: אמר רב הונא עור הבא כנגד פניו של חמור מותר. מ"ט פירשא בעלמא הוא. א"לרב חסדא תניא דמסייע לך עור הבא כנגד פניו של אדם בין הוא חי ואמו חיה בין הוא מת ואמו מתה טהור:

הלכה ח

א מתני' דג טמא שבלע דג טהור מותר באכילה וטהור שבלע דג טמא אסור באכילה לפי שאין גדוליו. וא"ת תקשה לרב ששת דאסר מי רגלים של חמור משום דיוצאין מן הטמא והכא שרינן דג טמא שבלע דג טהור. וי"ל דמפשטא דמתני' לא קשה מידי דמתני' לא יצא מן הטמא תנן אלא נמצא בתוכו. ואפי' יצא נמי לא דמי דדג עייל דג נפיק. אבל מים שהבהמה שותה לחלוחית הגוף מתערב עמהם. ובת"כ תניא גבי דגים תאכלו לרבות הטהור שבמעי טמא. יכול אף הטמא שבמעי טהור. ת"ל אותם מה ראית לומר בבהמה שבמעי טמא טמא ושבמעי טהור טהור ובדגים אינו כן לפי שאין גדולן. ואין משם ראיה (לאכול) [לאסור] דג טמא שבלע דג טהור אם יצא לחוץ מדנקט שבמעי טמא. די"ל דלאו דוקא אלא משום טמא שבמעי טהור נקטיה. דההוא שרינן ביצא לחוץ משום עיכול

וחשיב כעפרא. וטהור שבלע דג טמא אסור באכילה. תימה דבמס' אהלות (פי"א מ"ז) תנן גבי כלב שאכל בשר המת ומת כמה תשהה במעיו. שלשה ימים מעת לעת. ובעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. אלמא חשיב כמעוכל וא"כ ה"נ תשתרי. ואין לחלק בין בשר לשאר דברים. דג' ימים דכלב איירי בכל דבר מדמייתי עלה במסכת שבת בפרק מי שהחשיך (שבת דף קנה:) יודע הקב"ה שמזונותיו של כלב מעוטין לפיכך משהה אכילתו במעיו ג' ימים. ויש לחלק בין איסור לטומאה. ויש שהיו רוצים להתיר מאותה משנה חטה שנמצאת במעי תרנגולת בפסח שנפל לקדירה. ולפי מה שחלקנו בין איסור לטומאה אין ראיה משם. וה"ר משה ז"ל מפונטייזא היה מחלק בין היכא שאכל ולועס בשיניו ובין היכא שבלעו שלם כי הך דמתניתין דבהכי לא חשיב עיכול וכיוצא בזה מצינו (בפרק ח' שרצים) האי מאן דבלע דיבורא מיחייא לא חיי ומאן דאכיל דיבורא מפרש מאי אסותיה. כי דבר הנאכל ונלעס קרוב לעיכול קודם שיגיע לתוך מיעיו ולפי זה אין ראיה לחטה שנמצאת שלימה בתרנגולת בפסח. ור"ת ז"ל היה אומר דשמא יש להחמיר כר' יהודה בן בתירא דבעי שהייה מעת לעת במס' אהלות:

ב גמ' דג טמא שבלע דג טהור מותר באכילה טעמא דחזיני' דבלעי הא לא חזינן דבלע אמרי' אשרוצי אשריץ. דתניא דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים. אי הכי כי חזיניה דבלע נמי אמרינן האיך קמא איעכול ליה והאי אשרוצי אשריץ. ואסיקנא אמר רב אשי אימור רוב דגים במינן משריצין ואע"ג דלא חזינן דבלע נמי. והאי דקאמר שבלע כיון דרוב דגים במינן משריצין כמי שבלע בפנינו דמי. וכן הלכתא ומכאן מתירין הרנג"ש הנמצאין במעי דג גדול הנקרא בלונ"א אע"ג דלא חזינן דבלע נמי וגם אין ידוע אם נמצאו דרך הריעי או דרך בית הבליעה:

הלכה ט

כל שתשמישו ביום יולד ביום תרנגול. למאי נפקא מיניה לכדרב מרי בריה דרב כהנא דאמר רב מרי בריה דרב כהנא בדק בקינה של תרנגולין מעי"ט ולא מצא בה ביצים ולמחר השכים ומצא בה ביצים מותרות לאוכלן בי"ט. והלא בדק אימר לא בדק יפה יפה. אי נמי יצתה רובא וחזרה. וכדרבי יוחנן דאמר ביצה שיצתה רובא מעי"ט וחזרה מותרת לאכלה בי"ט. הלכך מותר לקנות ביצים מן העובד כוכבים בליל י"ט שני בשני י"ט של גליות. אבל לא בשני יום טוב של ראש השנה דחשיבי קדושה אחת:

הלכה י

מתני חמורה שלא בכרה וילדה שני זכרים נותן טלה אחד לכהן זכר ונקבה מפריש עלה אחד והוא לעצמו. שתי חמורות שלא בכרו וילדו שני זכרים שנותן שני זכרים לכהן

זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן. שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום. הא דתנן שני זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן גם צריך להפריש טלה אחד והוא לעצמו דשמא שני זכרים בכורות הן. ולא חש לאדכוריה תנא דמתני' משום דכבר אשמועינן בבבא קמייתא דבמקום הספק מפריש טלה והוא לעצמו ובבבא דסיפא דאחת ביכרה ואחת לא ביכרה דתנא זכר ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו ולא תנא אין לכהן כלום משום דבעי לאסוקי עלה (בגמרא) שנאמר ופטר חמור תפדה בשה. ועוד שני זכרים ונקבה הואיל ותנא דינא דנתינת טלה אחד לכהן לא אדכר הפרשת טלה אחד לעצמו. דלא אדכר ליה תנא דמתני' אלא במקום שאין שם נתינה לכהן. ועוד כיון דפריש ותני זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה לא תנא אלא דפסיקא ליה לתרוייהו דהיינו נתינת טלה אחד לכהן. ולעולם בשני זכרים ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו ואע"ג דלגבי הפרשות טלה אחד הוו להו תרי ספיקי שמא אחת ילדה שני זכרים ואחת ילדה נקבה ואין כאן אלא נתינה אחת לכהן. ואף את"ל אחת ילדה זכר ואחת ילדה נקבה וזכר שמא יצתה נקבה תחלה אפ"ה כיון דאפשר ליה בתקנתא דהפרשת טלה אחד ולא קמפסיד ולא מידי שהרי הוא חולין והוא לעצמו לית ליה למיסמך אהיתירא דתרי ספיקי דאשכחן נמי דעל רובא לא סמכינן ליפטר מדין טלה והוא לעצמו. שהרי שנינו ברישא זכר ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו. ואע"פ שיש כאן רובא לפטורה דמחצה יולדות נקבה תחלה. ונהי נמי דילדה זכר תחלה מיעוטא נפיק מקצת הנקבה בהדי זכר מקמיה דניפוק ליה רוב ראשו דזכר והויא ליה חציצה. ואע"ג דאמר רב אשי מין במינו אינו חוצץ. ה"מ זכר וזכר דתרוייהו מין חיוב בכורה אבל בנקבה לא פשיטא לן דנימא הכי דמבעיא לן בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע.) כרכתו אחותו והוציאתו מהו ולא איפשיטא ועוד מדדייק הש"ס דמתני' דחמורה שלא בכרה וילדה שני זכרים דלא כרבי יוסי הגלילי שמעינן דלר' יוסי הגלילי אע"ג דלא ידיענן אי ילדתינהו לשני זכרים בזה אחר זה או בבת אחת דהכי מיירי מתני' אפ"ה מפריש טלה שני והוא לעצמו אף ע"ג דמיעוטא נינהו דיצאו שניהם בבת אחת.

הלכה יא

גמ' מפריש טלה והוא לעצמו וכיון דלעצמו הוא למה ליה לאפרושי לאפקועי איסוריה מיניה אלמא כל כמה דלא מפקיע איסוריה מיניה אסור בהנאה מתני' מני רבי יהודה דתניא פטר חמור אסור בהנאה דברי רבי יהודה ור' שמעון מתיר. והלכה כרבי יהודה דר' יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה ועוד דסתם לן תנא כוותיה. ובין בהנאת גופו ובין בהנאת דמים והיכי דמי הנאת דמים כגון דמזבין ליה למאן דלא ידע שהוא פטר חמור

וקא שקיל מיניה כנגד כולו. אבל למישקל מיניה מאי דשוי טפי משה קטן שהלוקח זקוק לפרוע עליו דמים שפיר דמי והנאת גופו ה"ד כגון שעובד בו או שגוזזו ליהנות בשערו אבל אם היה שערו מסובך ומזיק לו או שהיתה לו מכה במקום שערות גוזזו וקובר השיער. שלא נאסרה בו גזיזה אלא מתורת הנאה אבל בלאו דלא תגוז ליתיה כיון דלית ביה אלא קדושת דמים וגרע נמי משאר קדושת דמים דגזרו ביה איסור גיזה ועבודה דכל קדושת דמים פדיונו קדושה (מה) [וזה] פדיונו חולין. ובכור אדם שרי בהנאה דתניא לא תעבוד בבכור שורך אבל אתה עובד בבכור אדם:

הלכה יב

תניא תפדה תפדה מיד תפדה כל שהוא. רבי יוסי ברבי יהודה אומר אין פדייה פחותה משקל אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים. וכמה אמר רב יוסף אפי' פטרוזא בר דנקא אמר רבא אף אנן נמי תנינא גדול וקטן פשיטא מהו דתימא כולי האי לא אי נמי פטרוזא לא קמ"ל. ר' יהודה נשיאה הוה ליה ההוא פטר חמור שדריה לקמיה דרבי טרפון א"ל כמה בעינא למיתבא לכהן א"ל הרי אמרו עין יפה בסלע עין רעה בשקל בינונית ברגיא [אמר רבא הלכתא ברגיא] וכמה תלתא זוזי רגיל הכא ורגיל הכא קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בבא לימלך כאן בעושה מעצמו אם מעצמו פדה בכל שהוא מה שעשה עשוי אם בא לימלך אמר לו ברגיא הוא מדה בינונית. אמר ר' יצחק אמר ריש לקיש מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו פודיהו בשויו. מ"ט לא יהא פדיונו חמור מן ההקדש. לא אמרה תורה בשה להחמיר עליו אלא להקל עליו. רב נחמיה בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי בשויו:

הלכה יג

אמר רב הונא הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי. איבעיא להו פדיונו פדוי לפודה או דלמא פדיונו פדוי לבעלים. ופשטינן פדיונו פדוי לבעלים. וכן הלכתא:

הלכה יד

[א] מתני' אחת בכרה ואחת שלא בכרה וילדו שני זכרים נותן טלה אחד לכהן. זכר ונקבה מפריש טלה אחד והוא לעצמו שנאמר ופטר חמור תפדה בשה. מן הכבשים ומן העזים זכר ונקבה גדול וקטן תמים ובעל מום. ופודה בו פעמים הרבה. ונכנס לדיר להתעשר ואם מת נהנה בו:

[ב] גמ' ת"ר כיצד אמרו ונכנס לדיר להתעשר אי אתה יכול לומר בבא לידי כהן שהרי כבר שנינו הלוקח והניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה. אלא בישראל שהיה לו עשרה ספקי פטרי חמורין מפריש עליהם עשרה שיין ומעשרן והן שלו. מסייע ליה לרב נחמן

דא"ר נחמן אמר רבה בר אבוה ישראל שהיו לו עשרה ספקי פטרי חמורין מפריש עליהם עשרה שיין ומעשרן והן שלו. וה"ה דבשה אחד סגי כדאמרינן במתני' ופודה בו פטרי חמורים הרבה ופר"ת דאספק פטר חמור קאי. ואף לרש"י דפי' דמיירי בפטר חמור ודאי ואחר שנתן השה לכהן אם לקחו הימנו חוזר ופודה בו. מ"מ באידך מימרא דרב נחמן ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאי שנפלו לו מבית אבי אמו כהן דקאמר שמפריש עליהן עשרה שיין מ"מ בחד סגי. דכשהפריש שה ופודה בו פטר חמור אחר הרי השה כאילו חזר ולקחו מן הכהן שהרי מכח אבי אמו כהן הוא יורשו ויכול לפדות בו פעם שנית. והא דנקט עשרה שיין. לאשמועינן אע"ג דכולהו פדיון פטר חמור נינהו צריכין ליכנס לדיר להתעשר: ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ישראל שהיה לו עשרה פטרי חמורין ודאין בתוך ביתו שנפלו לו מבית אבי אמו כהן ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל מפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו ואם מת נהנה בו. דמית היכא. אילימא דמית ביד כהן ונהנה בו כהן פשיטא ממון כהן הוא אלא דמית ביד בעלים ונהנה בו כהן. דמהו דתימא כמה דלא מטא לידיה דכהן לא זכי ביה. קמ"ל דמעידנא דאפרשיה ברשות כהן קאי. הלכך הפודה פטר חמור מברך אקב"ו על פדיון פטר חמור. בשעה שהוא פודהו בשה או בשאר דבר בשוויו. ואין לו להמתין מלברך עד שיתן הפדיון לכהן כדרך שעושין בפדיון הבן דהתם חייב באחריותן עד שיבא ליד כהן הלכך לא נעשית המצוה עד שיבא הפדיון ליד כהן. אבל בפדיון פטר חמור מיד בשעת פדיון נגמרה המצוה הלכך מברך לאלתר:

הלכה טו

א מתני' אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטרפה ולא בכלאים ולא בכוי ור"א מתיר בכלאים מפני שהוא שה ואוסר בכוי מפני שהוא ספק. נתנו לכהן אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו:

ב גמ' איבעיא להו מהו לפדות בבן פקועה. מר זוטרא אמר אין פודין. ורב אשי אמר פודין.. כתב ר"ח ז"ל בפרק בהמה המקשה (חולין דף עד.) מסתברא כמר זוטרא דשמעתא כוותיה ריהטא. איבעיא להו מהו לפדות בנדמה. אליבא דר' אליעזר לא תיבעי לך השתא בכלאים פרקינן בנדמה מיבעיא כי תיבעי לך אליבא דרבנן בכלאים הוא דלא פרקינן בנדמה פרקינן. או דלמא לא שנא. ולא איפשיטא הלכך אין פודין בו ואם פדה בו ולא נתנו לכהן עד שמת פטר חמור יהנה הישראל בטלה ופטר חמור יקבר. ואם אחר שנתנו לכהן מת פטר חמור יקבר והטלה לכהן. דלא אמרינן תקפו כהן מוציאין אותו מידו אלא כשתקפו. אבל נתנוהו לו בעלים הדר הוו להו כהן בעלים והוו להו בעלים

המוציא מחבירו עליו הראיה. כדתנן בפרק יש בכור לנחלה (דף מט.) ר' עקיבא אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. והכי אמר גבי כל ספק דממונא גבי כור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך ראשון ראשון קנה (ב"ב דף פו:) דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון אי תפוס לשון אחרון ומשום דתפיס קנה. וכן בפ' השוכר את האומנין (בבא מציעא דף עט.) השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך רבי נתן אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. משום דספיקא הוא ולא מפקינן ממונא ממאן דתפס הואיל ותפס ברשות אבל תקיפה לא מהניא. הרמב"ן ז"ל: נתנו לכהן אין הכהן רשאי לקיימו וכו'. תנינא להא דת"ר ישראל שהיה לו פטר חמור בתוך ביתו וא"ל כהן תניהו לי ואני אפדנו הרי זה לא יתננו לו אא"כ פדאו בפניו. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה זאת אומרת נחשדו הכהנים על פטרי חמורים. פשיטא. מהו דתימא ה"מ היכא דמוחזק לן דמיקרי ועביד אבל ובסתמא לא. קמ"ל דמורי ביה התירא:

הלכה טז

א מתני' המפריש פדיון פטר חמור ומת רבי אליעזר אומר חייב באחריותן כה' סלעים של בן. וחכ"א אינו חייב באחריותן כפדיון מעשר שני. העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין כאן לכהן כלום. מת פטר חמור רבי אליעזר אומר יקבר ומותר בהנייתו של טלה. וחכ"א א"צ ליקבר והטלה לכהן:

ב גמ' תנן התם הערכין בשעתן ופדיון הבן לאחר ל' יום ופדיון פטר חמור לאלתר ואי אשהי ליה אינו עובר עליו.

ג מתני' לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו. מצות פדייה קודמת למצות עריפה שנאמר ואם לא תפדה וערפתו

ד גמ' תניא לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו ואסור בהנאה דברי רבי יהודה. ורבי שמעון מתיר. ולא ימיתנו לא בקנה ולא במקל ולא בקורדום ולא במגירה אלא בקופיץ ולא יכניסנו לחדר וינעול דלת בפניו כדי שימות. ואסור בגיזה ועבודה דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר והלכה כרבי יהודה: הדרן הלוקח עובר חמורו

פרק ב

הלכה א

א היה עובר פרתו של עובד כוכבים והמוכר לו אף על פי שאין רשאי והמשתתף לו והמקבל הימנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה שנאמר בישראל ולא באחרים.

הכהנים והלוים חייבין לא נפטרו מבכור בהמה טהורה. ולא נפטרו אלא מפדיון הבן ופטר חמור:

ב גמ' אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ריש לקיש משום רבי יהושע ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבהמתו בדיניהם אף ע"פ שלא משך קנה וחייב בבכורה. ועובד כוכבים שנתן מעות לישראל בדיניהם אף ע"פ שלא משך קנה ופטור מן הבכורה מאי בדיניהם אמר אביי בדיניהם. שפסקה להן תורה שנא' וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך. מיד עמיתך הוא דבמשיכה הא לעובד כוכבים בכסף. ולית הלכתא בהא כר"ל דהא קי"ל כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות כמו שבארתי בפרק הזהב (סי' ח'). הלכך דרשינן מיד עמיתך בכסף הא מיד עובד כוכבים במשיכה הלכך ישראל שקנה בהמה מן העובד כוכבים אע"פ שנתן מעות פטורה מן הבכורה עד שימשוך. ועובד כוכבים שקנה בהמה מישראל אע"פ שנתן מעות חייבת בבכורה עד שימשוך. וכן פסק בעל הלכות וכן פסק רב האיי בספר מקח וממכר דמשיכה בעובד כוכבים קונה:

הלכה ב

א מתני' המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים ולדות פטורין. ולדי ולדות חייבין. העמיד ולדות תחת אמותיהם ולדי ולדות פטורין ולדי ולדי ולדות חייבין. רשבג"א עד י' דורות פטורין שאחריותן לעובד כוכבים:

ב גמ' ומסיק לה רבא אע"ג דבהמה ברשותא דישראל קיימא דהא קביל עליה אונסין דידה לענין בכורה כיון דאילו אתי עובד כוכבים ובעי דמי ולא יהיב ליה ישראל תפיס עובד כוכבים לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיס לולד הוה ליה יד עובד כוכבים באמצע וביד עובד כוכבים באמצע פטור מן הבכורה. אמר רב הונא ולדות פטורין ולדי ולדות חייבין. רב יהודה אומר ולדי ולדות נמי פטורין ולדי ולדי ולדות חייבין. לרב הונא רביעי לצאן ברזל ינתן לכהן ולרב יהודה חמישי. כתב הרמב"ן ז"ל ולא איפסיק הלכה כמאן הלכך רביעי ספיקא הוי. ונ"ל דהלכה כרב הונא שהיה גדול יותר מרב יהודה דשמואל שהיה רבו של רב יהודה אמרי' בכמה דוכתי בעי מיניה שמואל מרב הונא. ועוד דפריך ממתני' לרב יהודה טעמא דהעמיד הא לא העמיד לא ודחיק לשנויי וכן נראה דעת הר"ר יונה ז"ל:

הלכה ג

א מתני' רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת סימנים חייב. ולעיל בפ"ק (דף ג:) אמר דהוי מום קבוע לישחט עליו:

ב גמ' כי אתא רב הושעיא מנהרדעא אייתי מתני' בידיה רחל בת עז ועז בת רחל. ר"מ מחייב וחכמים פוטרין. ואוקימנא לענין בכורה והב"ע ברחל בת רחל בת עז. מר סבר זיל בתר אימיה והאי לאו נדמה הוא. ומר סבר זיל בתר אימיה דאימיה והאי נדמה הוא. ואב"א ברחל בת עז בת רחל. מר סבר חזרה שיות למקומה ומ"ס לא חזרה שוית למקומה והלכה כרבנן. אמר רב אחא בר יעקב הכל מודים שאין לוקין על צמרו משום כלאים שנא' לא תלבש שעטנז צמר ופשתים מה פשתים שלא נשתנה אף צמר שלא נשתנה אלא בעינן כבש בן כבש משמת ימי בראשית: אמר רב פפא הכל מודים שצמרו פסול לתכלת שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים גדילים תעשה לך מה פשתן שלא נשתנה אף צמר שלא נשתנה:

הלכה ד

א מתני' רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהן כאחת ר' יוסי הגלילי אומר שניהם לכהן שנאמר הזכרים. וחכמים אומרים אי אפשר לצמצם אלא אחד לו ואחד לכהן. ר' טרפון אומר כהן בורר לו את היפה. רבי עקיבא אומר משמנים ביניהם. והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות. ורבי יוסי פוטר. מת אחד מהן רבי טרפון אומר יחלוקו. רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה. זכר ונקבה אין לכהן כלום אלא ירעה עד שיסתאב ויאכל במומו לבעלים. שתי רחלות שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שניהם לכהן. זכר ונקבה הזכר לכהן. שני זכרים ונקבה אחד לו ואחד לכהן. רבי טרפון אומר הכהן בורר לו היפה. ור' עקיבא אומר משמנין ביניהם והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות. ורבי יוסי פוטר. מת אחד מהן רבי טרפון אומר יחלוקו. ור' עקיבא אומר המע"ה. שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום. אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים אחד לו ואחד לכהן. רבי טרפון אומר בורר לו הכהן את היפה. ורבי עקיבא אומר משמנין ביניהן והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות. ור' יוסי פוטר. שהיה רבי יוסי אומר כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות ור' מאיר מחייב. מת אחד מהן ר' טרפון אומר יחלוקו. ר' עקיבא אומר המע"ה. זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. רבי יוסי הגלילי אומר שניהם לכהן:

ב גמ' אמרי דבי ר' ינאי רבי יוסי הגלילי שמעינן ליה דאמר אפשר לצמצם בידי שמים וכ"ש בידי אדם ורבנן אמרי בידי שמים א"א לצמצם בידי אדם מאי. ומסיק דסברי רבנן א"א לצמצם אפי' בידי אדם. ופסיק ר"י דהלכה כרבי יוסי דבידי אדם אפשר לצמצם. מדפליגי אמוראי בפרק קמא דעירובין (דף טז:) בפרוץ כעומד. ובפרק שני דחולין (דף כח:) במחצה על מחצה כרוב דאי אפשר לצמצם. מ"ט דמאן דשרי. דלמא אפי' מחצה

אין כאן ובפרק שבועת העדות (שבועות דף לב.) פריך הש"ס גבי כפרו שניהם כאחת והא אי אפשר לצמצם ומשני הא מני רבי יוסי הגלילי היא. ורבי יוחנן אמר אפי' תימא רבנן. משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי. וכן בפרק ד' אחין (יבמות דף כח.)גבי אחיות איני יודע מי שנאן אמרינן אליבא דרבי יוחנן לא סתם לן תנא כרבי יוסי הגלילי. וכן בגיטין בפרק הזורק (גיטין דף עח.) גבי ספק קרוב לו ספק קרוב לה פריך ונחזי הי מינייהו קדים וכי תימא שבאו שניהם בבת אחת והא אי אפשר לצמצם. מכל הלין משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי ונראה דבידי שמים אין הלכה כמותו. והך דשבועות דלא כוונו לדבר כאחת וכן הך דגיטין דלא כוונו ליכנס בבת אחת לתוך ארבע אמות כבידי שמים דמי. אבל בידי אדם הלכה כמותו: רבי טרפון אומר בורר לו את היפה. מ"ט דרבי טרפון. קסבר ההוא דבריא נפקא ברישא. והלכה כר' עקיבא דהא ר"ט גופיה הדר ביה: ר"ע אומר משמנין ביניהן. אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן וכהן נוטל כחוש. אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן והא אנן משמנים ביניהם תנן. אמר ליה אדאכלת כפניתא בבבל תרגימנא מסיפא דקתני מת אחד מהן רבי טרפון אומר יחלוקו ורבי עקיבא אומר המע"ה אמאי ליפלגי בהדדי. אלא מאי. משמנין ביניהן שומא יהא ביניהן. דאמר ליה לכהן אייתי ראיה דבכור הוא ושקול: וחייב במתנות. מ"ט דרבי מאיר. אמר ר' יוחנן הואיל וכהן בא עליו משני צדדין. דאמר ליה אי בכור הוא כולו דידי הוא. ואי לאו בכור הוא הב לי מתנות מניה. ור' יוסי מ"ט. אמר רבא עשו את שאינו זוכה כזוכה ואע"ג דלא מטא לידיה דכהן שוויוה רבנן כמאן דמטא לידיה וזבניה לישראל במומי' וקי"ל כר"מ: מת אחד מהן רבי טרפון אומר יחלוקו ור"ע אומר המע"ה. אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן משל דרבי טרפון למה הדבר דומה לשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק. משל דרבי עקיבא למה הדבר דומה לאחד שהפקיד אצל בעל הבית שהמע"ה. ואלא במאי פליגי. (אלא) אמר רבא ואיתימא רב פפא הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהן ומסתלק. ובאחד שהפקיד אצל בעל הבית שהמע"ה. לא נחלקו אלא בחצר בעל הבית ורועה כהן. ר"ט סבר אקנויי מקני ליה מקום בחצרו דניחא ליה דליתעביד מצוה בממוניה והוה ליה כשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק. ורבי עקיבא סבר כיון דאית ליה פסידא לא מקני ליה מידי והוי ליה כא' שהפקיד אצל בעה"ב דהמע"ה. והלכתא כר' עקיבא:

הלכה ה

א מתני' יוצא דופן והבא אחריו רבי טרפון אומר ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים. רבי עקיבא אומר שניהם אינם בכור הראשון משום שאין פטר רחם. והשני משום שקדמו אחר:

ב גמ' במאי קמיפלגי. רבי טרפון מספקא ליה בכור לדבר אחד אי הוי בכור או לא. ור' עקיבא פשיטא ליה דלא הוה בכור. והלכה כר' עקיבא דהוה ליה מחלוקת ואח"כ סתם דתנן לקמן בפרק יש בכור (דף מז:) יוצא דופן והבא אחריו שניהם אינם בכור לא לנחלה ולא לכהן. ת"ר קדש לי כל בכור יכול אפי' נקבה ת"ל זכר אי זכר אפי' יצתה נקבה לפניו ת"ל פטר רחם אי פטר רחם יכול אפי' יוצא אחר יוצא דופן ת"ל בכור ולא תימא ה"מ היכא דיצא זכר דרך דופן וזכר דרך רחם אלא אפי' יצתה נקבה דרך דופן וזכר דרך רחם לא קדיש: הדרן הלך עובר פרתו

פרק ג

הלכה א

א הלוקח בהמה מן העובד כוכבים ואינו יודע אם בכרה ואם לא בכרה א"ר ישמעאל עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. רחל בת שתים ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. פרה וחמור בת שלש ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. אמר ליה רבי עקיבא אילו בולד לבד הבהמה נפטרת היה כדבריך. אלא אמרו סימן ולד בבהמה דקה טינוף ובגסה שיליא ובאשה שפיר ושיליא. זה הכלל כל שידוע שבכרה אין כאן לכהן כלום. ושלא בכרה הרי זה לכהן. ואם ספק יאכל במומו לבעלים:

ב גמ' מכאן ואילך ספק ואמאי הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן ונימא דהאי ודאי מילד אוליד לימא דרבי ישמעאל כר' מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא. אמר רבינא אפי' תימא רבנן כי אזלי רבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה. אבל רובא דתלי במעשה לא אזלי בתר רובא. וקי"ל בהא כרבי ישמעאל דלא אשכחן לרבנן דפליגי עליה בהא. תנו רבנן עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. רחל בת שתים ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. פרה בת שלש ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. וחמורה כפרה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר חמורה בת ארבע שנים. ע"כ דברי רבי ישמעאל וכשנאמרו דברים לפני ר' יהושע אמר להם צאו ואמרו לו לישמעאל טעית. אילו בולד הבהמה נפטרת היה כדבריך אלא אמרו סימן ולד בבהמה דקה טינוף ובגסה שיליא ובאשה שפיר ושיליא. ואני איני אומר כן אלא עז שטינפה בת ששה חדשים יולדת בתוך

שנתה. רחל שטינפה בתוך שנתה יולדת בתוך שתים. אמר ר"ע אני לא באתי לידי מדה זו אלא כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום. וכל שלא ביכרה ה"ז לכהן. ואם ספק יאכל במומו לבעלים. במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי יהושע. לימא בטינוף פוטר קמיפלגי. דר' ישמעאל סבר טינוף אינו פוטר. ור' יהושע סבר טינוף פוטר. אי דחזינן דטינוף דכ"ע לא פליגי דטינוף פוטר. והכא בחוששין לטינוף קמיפלגי. רבי ישמעאל סבר אין חוששין לטינוף ור' יהושע סבר חוששין לטינוף. ואיכא דאמרי במטנפת חוזרת ויולדת בתוך שנתה קמיפלגי ר' ישמעאל סבר מטנפת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה והא מדאוליד ודאי לא טינפה. ור' יהושע סבר מטנפת חוזרת ויולדת בתוך שנתה. והלכתא כר' יהושע דסבירא ליה דתוך שנתה נמי ספק הוי דחיישינן לטינוף ומטנפת חוזרת ויולדת בתוך שנתה. דר' עקיבא דמתני' קאי כוותיה והוה ליה ר' ישמעאל יחיד. ואע"ג דקיימא לן בעלמא כרבנן דאזלינן בתר רובא. סבירא לן הכא דטינוף לאו מיעוטא הוא שהטינוף דבר מצוי הוא כך פירש ה"ר יונה ז"ל. וקשה דהש"ס קרי ליה מיעוטא. וי"ל כמו שפירש רש"י דאיכא רובא דמסייע למיעוטא דמטנפות. דרוב בהמות מתעברות כשמגיעות לזמן שראויות להתעבר וזו ודאי נתעברה בזמנה וטנפה. וכן צריך לומר כי היכי דלא תיקשי דר' יהושע אדרבי יהושע דהכא אמרינן דחייש למיעוטא ולקמן אמרי' דלא חייש למיעוטא בההוא דיצתה מליאה ר' יהושע אומר אינה חוששת. הלכך חוששין לטינוף והלוקח בהמה מן העובד כוכבים הוי ספק בכור ויאכל במומו לבעלים. ואפי' למאן דלא חייש למיעוטא דמטנפת מודה הוא שאינו נותן לכהן שאין הולכין בממון אחר הרוב (ב"ק מו.) ואפי' לרב דאזיל בממון אחר הרוב. בההיא דהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן (שם). היינו משום דא"ל קים לי בנפשי שאיני מן הרוב. אי נמי משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעין.

הלכה ב

א"ר עקיבא אני לא באתי לידי מדה זו וכו'. מאי איכא בינייהו בין ר' עקיבא לר' יהושע אמר רבי חנינא מסורא חלב פוטר איכא בינייהו. ר' עקיבא סבר הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות אינן חולבות אלא א"כ יולדות. ור' יהושע סבר הא איכא מיעוטא דחולבות אע"פ שאינן יולדות. רבינו תם ז"ל פסק דחלב אינו פוטר דלקמן בפירקין (סי' ד) פסקינן הלכה כר' שמעון בן גמליאל דאמר דהלוקח בהמה מניקה מן העובד כוכבים פטורה מן הבכורה דלא מרחמא אלא א"כ ילדה. אבל מטעם דחלב לחוד לא מיפטר אם לא בשביל דחזינן דמרחמא ליה ומניקתו. ומתוך זה מדקדק דחיישינן למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה כי הכא שהיא בחזקת דלא ילדה. ואפי' לא קיימא לן כר' מאיר

דמטהר בההיא דתינוק (חולין דף פו.) דרוב מטפחים מטעם זה סמוך מיעוטא לחזקה להחמיר. מיהא חיישינן כי הך דהכא דהעמד בהמה על חזקה שלא ילדה וסמוך מיעוטא דחולבות אע"פ שאינן יולדות לחזקה. והא דסמכינן ארוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן (שם דף ג:) ולא אמרינן סמוך מיעוטא דאינן מומחין לחזקת בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת לפי שרוב מומחין הוא מצוי הרבה כדאמרינן בגיטין (דף ב.) דאפי' לרבי מאיר דחייש למיעוטא סתם ספרי דדייני מגמר גמירי. ולמיעוטא דלא שכיח לא חייש ר' מאיר. כדאמרינן בריש בנות כותים (נדה דף לב.) והכי נמי אמרינן יבמות (דף קכא:) במים דאין להם סוף שאם נישאת בדיעבד לא מפקינן לה ולא אמרינן סמוך מיעוטא דנמלטים לחזקת דאיסורא דאשת איש. משום דמיעוטא דנמלטים לא שכיח אלא דמשום חומרא דאשת איש מחמרינן לכתחלה. ובגוסס נמי לא אזלינן בתר רובא להשיא אשתו משום דסמכינן מיעוטא דחיים לחזקת אשת איש. וקשה דאם כן מאי פריך לר' יהושע דאמר חלב אינו פוטר מההיא דיבמות יצתה מליאה אינה חוששת כדמפרש דלא חייש למיעוטא דזכרים ומתוך זה הוא מהפך מחלוקתן. ומאי קשיא ליה הכא איכא חזקה בהדי מיעוטא ולהכי חייש למיעוטא. אבל התם ליכא חזקה שלא היתה עומדת בחזקת זקוקה ליבם. ומתניתין דהתם נמי מוכח דיש חילוק מדלא פליג רבי יהושע ברישא כשהלך בעלה וצרתה למדינת הים וחייש למיעוטא דמפילות כיון דאיכא חזקה ליבם בהדה. ועוד למאי דפריך קשיא טפי דכיון דאמר ר' יהושע חלב פוטר אלמא לא חייש ר' יהושע למיעוטא אע"ג דאיכא חזקה בהדה. ובההיא דיבמות משמע דלא פליג ר' יהושע אלא בסיפא אבל ברישא מודה דחיישינן למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה. וי"ל דלא חשיב מיעוטא דאיכא חזקה בהדה מה שהיא בחזקת לא ילדה דהעמד ולד על חזקתו ונאמר שהוא חולין כמו שהיה במעי אמו. והך חזקה עדיפא טפי דאיכא בהדה חזקת ממון דלא מפקדינן ליה מיד הבעלים. והשתא נמי ניחא שצריך לומר איפוך. ומיהו קשיא דא"כ רשב"ג דאמר חלב אינו פוטר חייש למיעוטא אע"ג דליכא חזקה בהדה. ובריש כל הצלמים (עבודה זרה דף מ:) משמע דלא חייש למיעוטא ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום כדגזר ר' מאיר משום דלא חייש למיעוטא. ועוד קשה דלקמן (דף כד.) משמע דר' יוחנן אית ליה דהלכה כרשב"ג גבי ההיא דראה חזיר כרוך אחר רחל ור' יוחנן לא חייש למיעוטא מדאכל שחיטת כותים בפרק קמא דחולין וגם בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף פ.) גבי רוב תינוקות מטפחים משמע דר' יוחנן סבר כרבנן. וי"ל דר' יוחנן כדיוקא דמלתיה דרשב"ג לא סבר דמשמע מדלא פטר אלא משום דלא מרחמא ליה להניקו אא"כ ילדתו מכלל דחלב אינו פוטר. אלא אעיקר מלתיה הוא דפסיק כוותיה דלא מרחמא ליה

אא"כ ילדה ולעולם אית ליה חלב פוטר. ונפקא מינה לבהמה שראינוה חולבת וידענו שלא ילדה אם אח"כ ראינוה מניקה ולא ידענו אם ילדה (אותו ולד) אי לא דאמרינן לא מרחמא אא"כ ילדתו. והשתא נמי מצינן למימר דרשב"ג נמי אית ליה דחלב פיטר דלא חייש למיעוטא וכן פסק הרמב"ן ז"ל דחלב פוטר:

הלכה ג

א היכי דמי טינוף. אמר רב כדאמרי רעיותא דצלת עצר חיותא. ושמואל אמר בעבועי דדמי וצריך להראותו לרועה חכם. מצינו לוקח מן העובד כוכבים. לוקח מישראל מאי אמר רב בכור ודאי. דאם איתא דבכרה אישתבוחי הוה משתבח בה. פירש"י שכבר ביכרה ולא תסתכן עוד בלידה. אבל עובד כוכבים א"נ א"ל הכי אין דבריו אמת. ויש ללמוד מכאן אפי' אי מסיח לפי תומו אינו נאמן דלהשביח מקחו אומר כן. ועוד יש לפרש דאשתבוחי דקאמר היינו שכבר נפטר מן הבכורה. ושמואל אמר בכור ספק. זימנין דלא א"ל דסבר דלמא לשחיטה קא בעי לה. ור' יוחנן אמר חולין ודאי דאם איתא דלא בכרה כיון דאיכא איסורא אודעי מודע ליה. תניא כוותיה דר' יוחנן אם לא הודיעו הולך ושוחט ואינו נמנע. לימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל. אמרי התם גבי אותו ואת בנו במוכר תליא מלתא הכא בלוקח תליא מלתא. בהלכות גדולות פסק כרר' יוחנן דבמסכת י"ט (דף ד.) אמרינן רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וה"ר יונה ז"ל כתב דהלכה כשמואל דאמר מלתא מיצעתא. דענין אכילתו בלא מום הוו להו רב ושמואל דאסרי תרי ורבי יוחנן דאמר חולין ודאי יחיד לגבייהו. ולענין נתינתו לכהן הוו להו רבי יוחנן ושמואל תרי ורב דאמר בכור ודאי יחיד הלכך יאכל במומו לבעלים.

ב מתני' ר"א בן יעקב אומר בהמה ששפעה חררת דם תקבר ופטורה מן הבכורה.

ג גמ' ואיפסיקא הלכתא לקמן (דף כג:) כר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי. גרסינן בפ' בהמה המקשה (חולין דף עז.) המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים ונפטרה מן הבכורה. מאי טעמא אמר רב איקא בריה דרב יימר רוב בהמות יולדות דבר הקדוש בבכורה. ומיעוט יולדות דבר שאינו קדוש בבכורה ומאי ניהו נדמה. וכל היולדות יולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות. סמיך מיעוטא דנדמה למחצה נקבות והוו להו זכרים מיעוטא. והא דלא בעיא קבורה כי הכא לפי שהכל יודעין שאין שליא בלא ולד ולא בעיא פירסום כי הכא .

הלכה ד

א מתני' רשב"ג אומר הלוקח בהמה מניקה מן העובד כוכבים אינו חושש שמא בנה של אחרת הוא. היה נכנס לעדרו וראה את המבכרות מניקות ואת שאינן מבכרות מניקות אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו ובנה של זו בא לו אצל זו:

ב גמ' אמר רב הלכתא בכוליה פירקין בר מפלוגתא. ואוקימנא להא דרב ארשב"ג דלא פליגי רבנן עליה אלא בברייתא ופלוגתא דברייתא לאו פלוגתא היא: מאי ברייתא. דתניא הלוקח בהמה מניקה מן העובד כוכבים הבא אחריו בכור מספק מפני שמרחמת אע"פ שאינה יולדת. רשב"ג אומר הדבר בחזקתו. וכן היה רשב"ג אומר הנכנס לתוך עדרו בלילה וראה כעשר וט"ו מבכירות ושאינן מבכירות יולדות למחר השכים ומצא זכרים תלויין בזקינות ונקבות תלויות במבכירות אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו. איבעיא להו מאי דבר בחזקתו דקאמר רשב"ג. אינה מרחמת אלא א"כ יולדת הא איכא דאוליד מרחמא או דלמא דידה מרחמא דלא דידה לא מרחמא. למאי נפקא מינה למילקי עליה משום אותו ואת בנו. ת"ש נכנס לתוך עדרו רואה את המבכירות מניקות ושאינן מבכירות מניקות אינו חושש שמא בנה של זו בא אצל זו ובנה של זו בא אצל זו. ואמאי ליחוש דלמא רחומי רחים. במקום דידה לא שבקה דידה ומרחמא דלא דידה. ובעיין לא איפשיטא. א"ר יוחנן ראה חזיר כרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילתה עד יבא מורה ויורה צדק: מספקא ליה לענין בכורה ואליבא דרבנן דאמרי מרחמא כי מרחמא דמינה דלאו מינה לא מרחמא. או דלמא דלאו מינה נמי מרחמא. לענין אכילה ואליבא דרשב"ג. את"ל סבר רשב"ג יולדת מרחמא ה"מ דמינה אבל דלאו מינה לא מרחמא או דלמא דלאו מינה נמי מרחמא. תיקו:

הלכה ה

א מתני' רבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ ותולש את השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו וכן התולש את השער לראות מקום המום.

ב גמ' א"ר הלכה כר' יוסי בן המשולם: בעו מיניה מרב הונא כנגדו בי"ט מהו. טעמיה דר' יוסי בן המשולם משום דסבר תולש לאו היינו גוזז וכנגדו בי"ט אסור משום דהוי ליה עוקר דבר מגידולו. או דלמא בעלמא סבר ר' יוסי בן המשולם תולש היינו גוזז וגבי בכור היינו טעמא דשרי משום דסבר דבר שאין מתכוין מותר בי"ט [נמי דבר שאין מתכוין מותר]. תימה מה שייך למיבעי בי"ט אי שרי אי אסור אי במתכוין פשיטא דאסור דעוקר דבר מגידולו הוא. אי באין מתכוין פשיטא דשרי כמו דשרינן במתני'. ואפשר דהא מיבעיא ליה דלמא בקדשי' התירו אין מתכוין אבל לא משו' שמחת י"ט. מיהו קשה

בלא י"ט הוי מצי למיבעי פירושא דמתני'. דתולש את השיער במתכוין קאמר משום דתולש לאו היינו גוזז. או בשאין מתכוין קאמר וגם שלא יהא פסיק רישיה משום דתולש היינו גוזז. הלכך נראה לפרש דאפי' אי תולש לא הוה גוזז מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין אי בפסיק רישיה גזירה תולש אטו גוזז. ותולש דמתניתין בשאינו מתכוין וגם אינו פסיק רישיה הלכך לא מצי למיבעי במתניתין לענין איסור אלא לענין מלקות. וקא מיבעיא ליה כנגדו ביום טוב מהו דדלמא דוקא בבכור דתולש לאו היינו גוזז וליכא איסור דאורייתא הוא דשרי דבר שאין מתכוין. אבל ביום טוב דאיכא איסור דאורייתא עוקר דבר מגידולו לא שרינן אפי' כשאין מתכוין או דלמא בבכור נמי איכא איסורא דאורייתא דתולש היינו גוזז וכי היכי דשרי בבכור משום דבר שאין מתכוין שרי נמי ביום טוב. אמר להו כנגדו בי"ט מותר. אתמר נמי אמר רב חיננא בריה דרב שלמיה משמיה דרב כנגדו בי"ט מותר. ומי אמר רב הכי והאמר רב הלכה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ומשני לעולם סבר רב דבר שאין מתכוין אסור וגבי בכור היינו טעמא דשרי משום דסבר תולש לאו היינו גוזז. אי הכי כנגדו בי"ט אמאי מותר הא עוקר דבר מגידולו הוא. משום דעוקר דבר מגידולו כלאחר יד. ותולש לאו היינו גוזז והתניא התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלש חטאות. ואמר ר"ל תולש חייב משום גוזז קוטם חייב משום מחתך ממרט חייב משום ממחק. שאני כנף דהיינו אורחיה. הלכך אע"ג דשרינן תלישת צמר בי"ט בשעת שחיטה אין להתיר בשביל זה תלישת נוצה בי"ט בשעת שחיטה דהא אסקינן דכנף היינו אורחיה. ואע"ג דאין צריך לנוצה והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. אין ללמוד מלאכה שאיו צריכה לגופה מכלאחר יד. ועוד דהא פרישנא דאפי' בצמר לא שרינן אלא באין מתכוין. וכן ביו"ט שרי באין מתכוין. והרמב"ן ז"ל כ' דתלישת נוצה לצורך שחיטה בי"ט שריא. דעד כאן לא מיבעי לן אי שרי בי"ט או לא אלא תלישת צמר שאין עומד ליתלש אחר שחיטה הלכך כיון דאפשר לשחוט בלא תלישה אי תליש הויא לה מלאכה שלא לצורך אוכל נפש ומשום הכי מיבעי ליה. אבל בעוף אע"ג דהיינו אורחיה ומתכוין לתלוש שרי. דהא אי לא תליש ליה מחיים סופו עומד ליתלש לאחר שחיטה ואיכא חיובא בגוזז לאחר מיתה כמו בגוזז מחיים דלא אשכחן ביה פלוגתא בגמרא. ותניא נמי בתוספתא דשבת (פ"ט) הגוזז מן החיה ומן העוף אפי' מן השלח מלא הסיט כפול חייב. וכן גרסינן בירושלמי בפ' כלל גדול תמן תנינא השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ וכו' רבי הילא בשם ריש לקיש מזו התולש מן הקדשים פטור. אמר ר' יעקב בר אחא ריש לקיש כדעתיה דאיתפלגון התולש מן קדשים ר' יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור. ר' ירמיה בעי למיחלופי שיטתיה דריש לקיש

לקיש דאיתפלגון. התולש כנף מן העוף המורטה והקוטמה חייב משום תולש. ולא דמיא עוף שאין לו גיזה תלישתה היא גיזתה. ברם הכא אינו חייב עד שיגזוז. הרי הוכחנו דבין בעוף בין בבהמה חייב משום גוזז לאחר שחיטה. הלכך כיון שנתנה י"ט לדחות אצל מלאכה זו איבעי גזיז ליה מחיים לצורך אוכל נפש שרי כמו לאחר שחיטה ועוד דקיימא לן כר' שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אפי' לכתחלה שרי משום שמחת י"ט. דהא רב הונא ורב דאמרי כנגדו בי"ט מותר משום דלאו היינו כי אורחיה. ואף ע"ג דבעלמא אסור כדתנן שבת (דף צד:) הנוטל צפורניו זו בזו וכן שערו וכן שפמו וכו' וחכמים אוסרים משום שבות. הכא משום שמחת י"ט לא גזרו רבנן הלכך לדידן נמי במלאכה שאינה צריכה לגופה לא גזור רבנן. ע"כ דברי הרמב"ן ז"ל. ומה שכתב שמותר לגזוז לצורך אוכל נפש מחיים כמו לאחר שחיטה לא נהירא לי. דודאי לאחר שחיטה כיון דכבר הותרה לאכול ואי אפשר לאוכלה בלא תלישת נוצה מותר לתולשה כמו שמותר לצלותה ולבשלה. אבל בעוד שלא נשחטה כל מה דעביד מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא ואסור. מידי דהוה שאסור להביא הבהמה מחוץ לתחום כדי לשוחטה ואפי' אם הביא עובד כוכבים לצורך ישראל אסור. כדאמרינן בעירובין (דף מז:) הנהו דיכרי דאתו מברכתא. ומידי דהוה שאם אין לו עפר מוכן לא יחפור בדקר ויכסה ביצה (דף ב.) וימנע מלשחוט. ומה שכתב משום דמלאכה שאינה צריכה לגופה כתבתי לעיל בשם ר"י דאין לדמות איסור מלאכה שאינה צריכה לגופה לעוקר דבר מגידולו כלאחר יד. והמחמיר תבא עליו ברכה: ותולש את השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו אמר רבי אסי אמר ר"ל לא שנו אלא ביד אבל בכלי אסור. והתנן עושה מקום בקופיץ. תני לקופיץ. וכן התולש את השער לראות מקום המום. איבעיא להו לכתחלה או דיעבד. כי קתני וכן אתולש קתני הלכך אפילו לכתחלה. או דלמא אלא יזיזנו ממקומו קתני. אמר ר' ירמיה ת"ש צמר המסובך באזן רבי יוסי בן המשולם אומר תולשו ורואה את מומו. ש"מ לכתחלה קאמר ש"מ. אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא וכן התולש את השער לראות מקום המום. מאי וכן אילימא שלא יזיזנו ממקומו. השתא ומה שוחט דשחיטה מוכחא עליו אמרת לא יזיזנו. לראות מקום המום מיבעיא. אלא לאו אתולש ש"מ לכתחלה ש"מ :

הלכה ו

א מתני' שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין דברי ר' יהודה. אמר ר' יוסי לא בזה התיר עקביא כלום וחכמים אוסרין

אלא בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ מת בזה עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין:

ב גמ' אמר רב נחמן הלכה כר' יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה דתנן הוא היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו וחכמים אוסרין. אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דייקא דתנן צמר המדולדל בבכור את שנראה עם הגיזה מותר ואת שאינו נראה עם הגיזה אסור. מני אילימא ר' יוסי. ובמאי. אילימא בשחוט בין לרבנן בין לעקביא בן מהללאל אידי ואידי מישרי שרי. אלא במת אי לרבנן מיסר אסרי. אי עקביא בן מהללאל איפכא מיבעי ליה נראה עם הגיזה אסור דמיסר קא אסר ליה. אינו נראה עם הגיזה מותר דמעיקרא תלוש הוה. אלא פשיטא ר' יהודה. ובמאי. אילימא במת בין לעקביא בין לרבנן אידי ואידי מיסר אסרי אלא לאו בשחטו ואי עקביא אידי ואידי מישרא שרי. אלא לאו רבנן וש"מ בשחטו פליגי ש"מ. הלכך שער בכור שנתלש מחיים לעולם אסור לא שנא תלש ולא שנא נשר בין שמת בין ששחטו ואפילו התירו מומחה גזירה דלמא אתי לשהווייה. ואפי' תם בזמן הזה דבעל כרחיה משהי ליה עד דנפיל. ביה מומא אפי' הכי אסור דלמא אתי לשהווייה בתר דנפיל ביה מומא:

ג מתני' צמר המדולדל בבכור את שנראה עם הגיזה מותר ואת שאינו נראה עם הגיזה אסור:

ד גמ' היכי דמי אינו נראה עם הגיזה. אמר ריש לקיש כל שעיקרו הפוך כלפי ראשו רב נתן בר הושעיא אמר כל שאינו מתמעך עם הגיזה. וכיון דלא אתמר הלכתא כחדא מינייהו נקטינן לחומרא הלכך כל שאינו מתמעך עם הגיזה אסור וכל שכן עיקרו הפוך:

הלכה ז

תנן במסכת ערלה (פ"ג מ"ג) האורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד. משער הנזיר ומפטר חמור בשק ידלק השק. ואוקמא במסכת תמורה (דף לד.) בדעביד מיניה צפורתא דחשיב ולא בטיל הא לאו הכי שרי דבטיל ברובא. תנן בפרק טבול יום (דף יג:) אמר ר' חנינא סגן הכהנים מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה. אמר ר' עקיבא מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה שיאותו הכהנים בעורו. וחכמים אומרים לא ראינו אינה ראיה אלא יצא לבית השריפה. אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הלכה כרבי עקיבא. ואפילו רבי עקיבא לא אמר אלא כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה לא. והלכה כדברי חכמים. הבשר בקבורה והעור בשריפה. כך כתוב בספרים בפרק טבול יום ופירש"י התם והעור בשריפה לא ידענא טעמא. ונראה בעיני דלא גרסינן להאי פירושא אלא הכי גרסינן הלכה כדברי חכמים ותו לא מידי. ותוס' זה

גרס דתלמידי דתרביצאי הוא וטעו במה ששנינו במשנתינו במלתייהו דרבנן יצא לבית השריפה ואני אומר דרבנן לאו אדר' עקיבא קיימי דמיירי בבכור בגבולין אלא אדרבי חנינא קיימי דאיירי בקדשי המקדש עד כאן לשון רש"י ז"ל. והעור יקבר עם הבשר: הדרן עלך הלוקח בהמה

פרק ד

הלכה א

א עד כמה ישראל חייב ליטפל בבכור בהמה. בדקה שלשים יום. בגסה חמשים יום. רבי יוסי אומר בדקה שלשה חדשים. אמר לו הכהן בתוך הזמן הזה תנהו לי הרי זה לא יתנו לו ואם היה בעל מום ואמר לו תן לי ואוכלנו מותר. ובשעת המקדש אם היה תמים. אמר לו תן לי ואקריבנו מותר.

ב גמ' מאי טעמא לא יתננו לו. אמר רב ששת מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות: תנו רבנן הכהנים והלוים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות ובבית המטבחיים אין נותנין להן תרומות ומעשרות בשכרן. ואם עשו כן חיללו. ועליהם הכתוב אומר ושחתם (את) ברית הלוי. ואומר את קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו. ובכולן יש בהן טובת הנאה לבעלים. כיצד ישראל שהפריש תרומה מכרי שלו ומצאו ישראל אחר ואמר לו הילך סלע זו ותנהו לבן בתי כהן מותר. ואם היה כהן לכהן אסור. וה"מ בתרומות ומעשרות אבל במתנות כהונה או זרוע ולחיים וקיבה לא. מאי טעמא. תרומה דקדושת הגוף היא כיון דלא מיתחלל לא אתי למיטעי בה אבל הני כיון דקדושת דמים נינהו ואי בעי מאכיל להו לישראל אתי למיטעי בהן סבר תיתחלא קדושתייהו אארבע זוזי ואתי למנהג בהו מנהג חולין שלא לאכלם בגדולה כדרך שהמלאכין אוכלין:

הלכה ב

א מתני' הבכור נאכל שנה בשנה בין תמים בין בעל מום שנאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה. נולד לו מום תוך שנתו רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש. לאחר שנתו אינו רשאי לקיימו אלא עד שלשים יום:

ב גמ' מדקתני נולד לו מום תוך שנתו למימרא דלשנה דידיה מנינן ליה מנה"מ. אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה איזהו שנה שנכנסת בחבירתה הוי אומר זו שנה של בכור. איבעיא להו היכי קאמר נולד בו מום תוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חדש ולאחר שנתו עד שלשים יום. או דלמא הכי קאמר היכא דנולד בו מום תוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חדש ותו לא. והיכא דנולד לו מום אחר שנתו

אינו רשאי לקיימו אלא שלשים יום. תא שמע בכור שנולד לו מום ט"ו יום בתוך שנתו משלימין לו ט"ו יום אחר שנתו. השלמה אין מיהבא לא : גרסינן בפרק ארבעהראשי שנים (דף ו:) בכור מאימתי מונין לו שנה. אביי אמר משעה שנולד. רב אחא בר יעקב אמר משעת שנראה להרצאה. ולא פליגי הא בתם והא בבעל מום בעל מום מי מצי אכיל ליה דקים ביה דכלו לו חדשיו. ואי שהייה לבכור לבתר זימניה מיעבר קא עבר עליה אבל איפסולי לא מיפסיל אלא אי בעל מום הוא שחיט ואכיל ליה. ואי תם הוא מקריב. דתניא (שם דף ה:) אחרים אומרים בכור שעברה שנתו יכול יהא כפסולי המוקדשין ויפסל ת"ל ואכלת לפני ה' מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו נפסל משנה לחבירתה אף בכור אינו נפסל משנה לחבירתה.

הלכה ג

א מתני' השוחט את הבכור והראה את מומו. רבי יהודה מתיר ורבי מאיר אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור:

ב גמ' אמר רבה [בב"ח] בדוקין שבעין ד"ה אסור מפני שהן משתנין לא נחלקו אלא במומין שבגוף. ר"מ סבר גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין ורבי יהודה סבר לא גזרינן. תניא נמי הכי השוחט את הבכור והראה את מומו רבי יהודה אומר בדוקין שבעין אסור מפני שהן משתנין. במומין שבגוף מותר מפני שאין משתנין. רבי מאיר אומר אחד זה ואחד זה אסור מפני שהן משתנין. מפני שהן משתנין ס"ד מומין שבגוף מי משתנין אלא אימא מפני המשתנין: אמר רב נחמן בר יצחק מתניתין נמי דיקא דקתני ר' מאיר אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור ש"מ רבי מאיר קנסא הוא דקניס. אע"ג דהש"ס דקאמר לעיל גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין מדקרי ליה הכא קנסא אלמא קנסא הוי ולא גזירה. ופסק בשאלתות דרב אחאי דהלכה כר"מ בגזירותיו ולא בקנסותיו. והביא ראיה ממעוברת חבירו ומינוקת חבירו דקניס רבי מאיר יוציא ולא יחזיר עולמית. וסתמא דהש"ס ברישׁ החולץ (יבמות דף לז.) דלא כוותיה. וכן סוגיא דשמעתין כר' יהודה דקאמר נפקא מיניה לאכחושי סהדי משמע דאי איכא סהדי דלא אישתני סמכינן עלייהו. ולר' מאיר קנסינן בכולהו מפני המשתנין. וכן לקמן דקאמר לימא סתמא כרבי מאיר וקמשני בדוקין שבעין וד"ה. וכן פסק מר שמואל הכהן בר חפני גאון ז"ל. ובעל הלכות פסק כר' מאיר דחשיב ליה גזירה. וכן נראה לי מלשון הברייתא דקתני מפני המשתנין. וקנסא דקאמר הש"ס לאו דוקא. וכן דעת הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מדקתני הואיל ונשחט ולא קתני הואיל ושוחטו. משמע אפי' שחטו אחר ובהא לא שייך קנסא אלא גזירה:

הלכה ד

א מתני' מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו. דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם: מעשה בפרה שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירו. אמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדרי' של מצרים עד שחותכין האם שלה בשביל שלא תלד. אמר רבי טרפון הלכה חמורך טרפון. אמר לו רבי עקיבא פטור אתה שאתה מומחה וכל המומחה לב"ד פטור מלשלם:

ב גמ' תנא כשהוא משלם משלם רביע לדקה ומחצה לגסה מאי טעמא אמר רב הונא בר מנוח משום גזירה מגדלי בהמה דקה נגעי בה. וכתב הרמב"ן ז"ל דבחוצה לארץ משלם אף לדקה מחצה וכן מסתבר: דן את הדין וכו' לימא תנן סתמא כר' מאיר דדאין דינא דגרמי. אמר רבי אליעזר אמר רב כשנשא ונתן ביד. והא דתנן מי שאינו מומחה ורואה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו. התם קנסא הוא דקנסי רבנן דלא ליתי למישרי בוכרא אלא מי שהוא מומחה. לפי שחכמה יתירה היא ראיית מומין. דהא רב גידל היה שמנה עשר חדש אצל הרועים להתבונן במומין:

הלכה ה

א מתני' הנוטל שכר להיות רואה את הבכור אין שוחטין על פיו אלא אם כן היה מומחה כאילא ביבנה. שהתירו לו חכמים להיות נוטל ד' איסרות לדקה וששה לגסה בין תם בין בעל מום. הנוטל שכר לדון דיניו בטלין והא דתניא מכועד הדיין שנוטל שכר לדון אלא שדינו דין מפרש בפ"ב דכתובות (דף קה.) באגר בטילה דמוכח. והא דאמרינן (שם) שני דייני גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ומוכח התם דבלא אגר בטילה דמוכח שרי שאני התם דכל עסקיהם היו בזה ולא היו יכולין לעסוק בשום מלאכה. ואי אפשר למות ברעב והיו צריכין ליטול כדי פרנסתם. וכן אילא ביבנה שהתירו לו חכמים ליטול שכר לפי שהכל היו מביאין אליו בכוריהן כל היום והיה צריך להיות בטל מכל מלאכה:

ב מתני' להעיד עדותיו בטלה להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה. אם היה כהן טמאהו מתרומתו מאכילהו ומשקהו וסכו. אם היה זקן מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו כפועל:

ג גמ' מה"מ. אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים וגו' מה אני בחנם אף אתם בחנם תנ"ה כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם

בחנם. פירוש כאשר אני צוני ה' ולמדני בחנם אף אתם למדתם ממני בחנם ולא קבלתי מכם שכר. ומנין שאם לא מצא בחנם שילמוד בשכר שלא יאמר אדם שמשה רבינו ע"ה לא הזהירני ללמוד התורה אלא א"כ אני מוצא שילמדני בחנם. ת"ל אמת קנה. ואע"פ שהוציא מעות על לימודה לא ימכרנה בכסף. ומה שנהגו האידנא ללמוד בשכר. אם אין לו במה להתפרנס שרי. ואפי' יש לו אם הוא בטילה דמוכח שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו מסתברא דחשיב מוכח יותר מקרנא דתהי באמברא ושקיל זוזא. ובקטנים שרי משום שכר שימור או פיסוק טעמים כדאיתא פרק אין בין המודר (נדרים דף לז.). ירושלמי בנדרים (שם) וכן חמי מתניין נסבין אגריהון. א"ר יודן ברבי ישמעאל שכר בטילה הן נוטלין. עוד בירושלמי (סנהדרין פ"א) תמן תנינא הנוטל שכר לדון דיניו בטלין. כך היא מתניתין החשוד ליטול שכר לדון דיניו בטלין. חד בר נש אתא למידן קמיה דרב הונא אמר ליה אייתי לי חד בר נש דיסוק לדיקלא תחותאי. רב הונא הוה רעי תורין והוה ידע סהדו לחד בר נש אמר ליה איתא מסהיד לי. אמר ליה הב לי אגרי. ותניא כן נותנין לדיין שכר בטלותו ולעד שכר עדותו. חד בר נש סאיב חד כהן. אתא עובדא קמי רב יצחק ואכליה חולין. סברין מימר שיוצאין לו דמי תרומה מתוכן. כתב הרמב"ן ז"ל מה שכתוב בברייתא החשוד ליטול שכר לדון דיניו בטלין אם נתברר לנו שלא נטל שכר בדין שדן אין הדין בטל. ומסתברא טעמיה. אבל לא ידענא היאך יתברר הדבר בעדים שלא נטל כיון שהוא חשוד. ונותן לו שכרו כפועל בטל והא לאו בטיל אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה. פי' כפועל בטל לגמרי אומדין כמה אדם רוצה ליקח ליבטל ממלאכתו שהוא רגיל לעשות בה ולישב בטל ועתה אינו מקבל שום שכר על העדות : הדרן עלך עד כמה

פרק ה

הלכה א

א כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטליז ונשקלין בליטרא. חוץ מן הבכור ומן המעשר שהנאתן לבעלים. ופסולי המוקדשין הנאתן להקדש. ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור:

ב גמ' תניא בבכור נאמר לא תפדה ונמכר הוא. במעשר נאמר לא יגאל. ואינו נמכר לא חי ולא שחוט ולא תם ולא בעל מום. תנן התם (מעשר שני פ"א מ"ב) בכור מוכרין אותו תמים חי. ובעל מום חי ושחוט. ומקדשין בו את האשה. ואוקמה רב נחמן במסכת תמורה (דף ז:) בבכור בזמן הזה דלא חזי להקרבה דאית להו לכהנים זכייה בגויה הלכך נמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט. וגרסינן נמי התם (דף ח:) אמר רב חסדא לא שנו אלא

מכהן לכהן אבל מכהן לישראל לא. מאי טעמא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע משום דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. מר זוטרא איקלע לגבי דרב אשי אייתי לקמיה בשרא לא אכיל. אמרי ליה אמאי לא אכיל מר. אמר להו חליש לי עלמא א"ל ליכול מר. דראשית הוא ומברי. אמר להו ומנא לכו הדין. אמרו ליה שמכרו לנו פלוני כהן במומו. אמר להו לא שמיע לכו הא דאמר רב חסדא לא שנו אלא מכהן לכהן אבל מכהן לישראל לא. ואמר רב הונא בריה דרב יהושע משום שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. אמרי ליה לא שמיע לן כלומר לא סבירא לן. אמר להו והא מתניתין היא דתנן אמר לו כהן בתוך הזמן הזה תנהו לי הרי זה לא יתננו לו ואמר רב ששת מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. אמרו ליה התם לא יהיב דמי הכא הא יהיבנא דמי. מאי אמרת דלמא מוזיל כהן לגבי' דסבר כי הוה ליה בכור אחרינא יהיב לי. לא מסיק אדעתיה לא שביק ודאי דנקיט בידיה ונקיט ספק דלא ידע אי הוה ליה אי יהיב ליה או לא. אמרי אינשי בוציני טבין מקראי. וכן הלכתא: ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור. וה"ה דשוקלין כנגד כלי וכנגד קופיץ כדמוכח פרק אין צדין (ביצה דף כט.) בענין י"ט: כתב הרמב"ן ז"ל ומסתברא לן דחלבו של בכור וגידו ועורו וקרניו נמכרין באיטליז ונשקלי' בליטרא. דלא עבוד רבנן מעלה אלא בבשר דחזי ליה אבל בהני לא. וגמרינן להא מילתא ממעשר דלא שרינן ביה מכירה כלל בבשר ושרו בהני. כדתניא מעשר בהמה ששחטו מבליעו בעורו ובחלבו ובגידו ובקרניו. וכיוצא בזה כתב בעל הלכות. חלבו של בכור מוכרין אותו לעובד כוכבים. מ"ט. פסולי המוקדשין כצבי וכאיל כתיב בהו ומן התורה מותרין לעובד כוכבים מיהו רבנן עבוד לה מעלה בבשרו דחזי לאכילה תנא כדסבירא ליה חלבו דאינו ראוי לאכילה העמידו על דין תורה. וכן דקדק ר"י מהא דמעשר דאפילו מאן דאסר בשר בכור להאכילו לעובד כוכבים חלבו מותר. אבל שומנו של גיד דלא אסור מדאורייתא לא. דתנן בשביעית פרק כלל גדול לא יצבע בשכר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבילות וטריפות ולא בשקצים ורמשים. לקח בכור למשתה בנו או לרגל ואינו צריך לו מותר למכרו:

הלכה ב

א מתנ' בית שמאי אומר לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור. ובית הלל מתירין אפי' לעובד כוכבים

ב גמ' מתני' מני רבי עקיבא היא. דתניא בכור אין נמנין עליו אלא חבורה שכולה כהנים דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים אפילו זרים. ורבי עקיבא מתיר אפי' עובדי כוכבים. נראה דהלכה כב"ה דמתני' דשריא אפילו עובדי כוכבים. ולא כב"ה דברייתא

אליבא דת"ק דר"ע דאסרי לעובדי כוכבים. דהוי סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם דמתניתין. כדאיתא פרק החולץ (יבמות דף מב:) וכל שכן הכא דסתם לן בלשון בית הלל דעדיף משאר סתמי כדאיתא בשילהי מסכת שבת (דף קנז.) והא דמפרש בסמוך טעמא דרבי עקיבא משום דכתיב כצבי וכאיל וקאמר ואידך מוקי לה כר' אליעזר הקפר דדריש בפ"ב דחולין (דף כח.) מה פסולי המוקדשין בשחיטה אף צבי ואיל בשחיטה ועוף אין לו שחיטה מן התורה אלא מדברי סופרים. ורבי עקיבא לית ליה דר' אליעזר הקפר אלא סבר כרבי דדריש שמיטה מכאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. אפשר דהלכה בזה כר' עקיבא דרובא דאמוראי סברי הכי בפ' השוחט (חולין דף כז:) דשחיטת עוף מן התורה ולא דרשי ושפך בשפיכה בעלמא. ואע"ג דרבי יוסי בר חנינא בפ' מי שאמר ואני (דף כט.) סבר דאין שחיטה לעוף מן התורה. אין ראיה מזה שיהא הלכה כן דתנא הוא כדמוכח התם. ובה"ג משמע שפוסק כב"ה דברייתא אליבא דת"ק דר' עקיבא. ומשמע דבעי למימר דמדרבנן פליגי רבנן ור' עקיבא ולשון ה"ג הבאתי למעלה. ואין לומר דאסור לעובד כוכבים ומשום דקיימא לן בהאי דרשא דקיימא לן ואכלת ולא לכלביך והוא הדין וכו' כדמוכח בפרק כל שעה (פסחים דף כט.). ואשכחן כמה סתמי דאית להו הכי לעיל בפרק הלוקח בהמה (דף כא:) גבי חררת דם דתנן יקבר. ובפ' עד כמה (דף כח.) מי שאין מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו יקבר. ולקמן בפירקין (דף לז.) השוחט את הבכור ונודע שלא ראהו חכם וכו' הבשר יקבר. ובפ' בהמה המקשה (חולין דף סט:) גבי מבכרת יצא רובו הרי זה יקבר. מכל הלין אין ראיה דאתי' שפיר כרבי עקיבא דהא שמעינן ליה לר' עקיבא דאמר בפרק טבול יום (זבחים דף קג.) מדבריו למדנו שהשוחט את הבכור ונמצא טריפה שיאותו הכהנים בעורו משמע דבשרו אסור בהנאה. והיינו טעמא דהיכא דשרו לישראל הוא דאיתקוש לצבי ואיל ושרי אפילו לעובד כוכבים ולא מיתסר משום ואכלת וכו'. אבל היכא דאסור לישראל לא איתקש לצבי ואיל ואסור לכלבים וכו'. הילכך בכור שמת או שנשחט בלא התרה או הותר ונמצא טריפה טעון קבורה כדמוכחי הני סתמא ואפי' לרבי עקיבא כדפרישנא וכולן טעון קבורה בין בשר (בין דם) בין עור דהיכא לא התירו מומחה אף רבי עקיבא מודה כדאמרינן בפרק טבול יום (זבחים דף קד.) ואף רבי עקיבא לא אמר שיהיה העור מותר ואפי' בגבולין אלא כשהתירו מומחה אבל לא התירו מומחה לא: ובטריפה אע"ג דשרי רבי עקיבא העור אין הלכה כמותו בהא כדמסיקנא התם והלכתא כחכמים דאמרי אין לא ראיתי ראיה אלא יצא לבית השריפה. מיהו לדידן לא בעי שריפה. דהתם אקדשי מקדש קאי דאנהו ודאי בעו שריפה. ומה שכתוב שם

בספרי' והלכתא כחכמים בשר בקבורה ועור בשריפה רש"י ל"ג ליה. דרבנן דאמרי בעור אלא יצא לבית השריפ' לאו אר' עקיבא קיימי דאיירי בבכור בגבולין. אלא ארבי חנינא קיימי דאיירי בקדשי מקדש:

הלכה ג

ת"ר אין מרגילין בי"ט. כיוצא בו אין מרגילין לא בבכור ולא בפסולי המוקדשין. מאי טעמא. במערבא משמיה דר' אבינא אמרי מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים. ר' יוסי בר אבין אומר גזירה שמא יגדל מהם עדרים עדרים:

הלכה ד

א מתני בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין לו את הדם דברי רבי יהודה וחכמים אומרים יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום. ואם עשה בו מום הרי זה לא ישחוט עליו. ר' שמעון אומר יקיז אע"פ שעושה בו מום:

ב גמ' תנו רבנן בכור שאחזו דם מקיזין לו דם במקום שאין עושין בו מום. ואין מקיזין לו דם במקום שעושין בו מום דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אפי' במקום שעושין בו מום ובלבד שלא ישחוט על אותו המום. רבי שמעון אומר אף נשחט על אותו מום. רבי יהודה אומר אפי' מת אין מקיזין לו דם. במאי קמיפלגי. במטיל מום בבעל מום. ר' מאיר סבר כל מום לא יהיה בו ורבנן סברי תמים יהיה לרצון. ורבנן נמי הא כתיב כל מום. ההוא לגרמא דתניא כל מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יתן בו מום. מנין שלא יגרום בו מום ע"י דבר אחר שלא יביא בצק או דבלה ויניח על גבי האוזן כדי שיבא הכלב ויטלנו. ת"ל כל מום לא יהיה בו אמר מום ואמר כל מום אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' שמעון. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק הי ר' שמעון. אילימא ר' שמעון דמתני' עד השתא לא אשמועינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר והאמר רב הלכה כרבי יהודה ושמואל אמר הלכה כר"ש. אלא הלכה כר"ש דברייתא. ובתרתי פליגי במתניתין ובברייתא בברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום כגון שאחזו דם ביותר ואם לא יקיז לו ודאי ימות. הלכך חשיב בעל מום ואפי' לא מיית כיון שלא יחיה לעולם מאחיזת דם אם לא שיקיזו לו במקום שעושין בו מום חשיב כבעל מום. ר"מ אסר להטיל מום בבעל מום ורבנן שרו אלא דאסרו לשחוט על אותו מום גזרה אטו היכא דלא מיית בלא עשיית מום דחשיב כתם. אי נמי אטו היכא שיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין עושין בו מום לא חשיב בעל מום. ורבי שמעון שרי דלא גזר. ובמתני' פליגי היכא דלא מיית אם לא יקיזו לו דם או כשיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין עושין בו מום. הלכך לא חשיב בעל מום. וחכ"א יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום כלומר יזהר בהקזתו

שלא יוכל לבא לידי מום כגון שלא יקיז לו סמוך לאזניו או לניב שפתים או לחוטם. דסברי רבנן דבר שאין מתכוין אסור ר"ש אומר יקיז אע"פ שעושין בו מום כלומר שיכול לבא לידי עשיית מום. דר"ש לטעמיה דאמר דבר שאין מתכוין מותר. ובתרוייהו הלכה כר"ש דקיימא לן דבר שאין מתכוין מותר ואפילו בשבת דאיכא איסור סקילה. ובמטיל מום בבעל מום הלכה כרבנן וכו' שמעון דשרו אבל הא לא ידענא למה לא יהיה הלכה כרבנן דאמרי ובלבד שלא ישחט על אותו המום משום גזירה ואמאי לא פסק הלכה כחכמים ואפשר שלא פסק כר"ש אלא במאי דפליג ארבי מאיר במטיל מום בבעל מום. אבל במאי דשרי רבי שמעון לשוחטו על אותו המום הלכה כרבנן דאסרי. ומה שלא אמר שמואל הלכה כחכמים. משום דרצה שמואל לכלול יחד רבי שמעון דמתניתין ודברייתא. ואע"ג דהשמיענו כבר שמואל דהלכה כר' שמעון בדבר שאין מתכוין. מ"מ כיון שלא הוצרך להאריך בכאן כללם יחד. וכן מסתבר דאע"ג דאחיזת דם היכא דאין יכול להתרפאות חשוב מום כדפרישנא מ"מ אין נשחט עליו משום דהוי מום עובר ויש לו רפואה. ואע"ג דהוי מום עובר מותר להטיל בו מום. דקרא קאמר תמים יהיה לרצון כשהוא תמים להקריבו למזבח לרצות אז כל מום לא יהיה בו. ואע"ג דמדאורייתא שרי להטיל מום בבעל מום עובר מדרבנן מיהא אסור. ובאחיזת דם דוקא הוא דשרו רבנן משום פסידא. דאי לאו הכי הא דאמר רב י"ח חדש גדלתי אצל רועי בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר למה לי כולי האי כל כמה דמסתפק ליה אי מום עובר הוא אי מום קבוע הוא מצי למישדי ביה מומא דמינכר וישחוט עליו ותו מדקאמרי רבנן ובלבד שלא ישחוט על אותו מום ש"מ שלא התירו להטיל בו מום אלא בהקזה כשאחזו דם כדי שלא ימות ובלבד שלא ישחוט על אותו מום. ואם היה מותר לכתחלה אפילו בלא אחיזת דם להטיל מום בבעל מום למה היו אוסרים לשוחטו על מום שיטיל בו. אלא ודאי לא התירו להקיז דם במקום שעושה בו מום כשאחזו דם אלא משום פסידא. וטעמא דר' שמעון דקאמר אף נשחט על אותו מום משום דמום זה בהיתר נעשה בו משום פסידא. וניחא השתא הא דאסר רבא בפ' לפני אידיהן (עבודה זרה דף יג:) להקדיש בהמה בזמן הזה לנשר פרסותיה משום דמטיל מום בקדשים הא מוכח התם דאפי' מאן דאסר להטיל מום בבעל מום בזמן הזה גריע טפי דלאו לגופיה חזי ולא לדמי חזי. אלא ודאי אע"ג דשרי מדאורייתא מדרבנן אסיר. ודוקא כשאחזו דם התירו ומשום פסידא:

הלכה ה

א מתני' הצורם אזן הבכור הרי זה לא ישחט עולמית דברי ר"א וחכמים אומרים כשיולד לו מום אחר ישחט עליו. ומעשה בזכר של רחלים ושערו מדולדל ראו קסדור אחד

אמר מה טיבו של זה אמרו לו בכור הוא ואינו נשחט אלא א"כ היה בו מום נטל פגיון וצרם באזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו ראה שהתירוהו הלך וצרם באזני בכורות אחרים ואסרו פעם אחרת היו תינוקות משחקים בשדה וקשרו זנבי הטלאים זה בזה נפסקה זנבו של אחד מהן והרי הוא בכור. ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו. ראהו שהתירוהו הלכו. קשרו זנבו' בכורות אחרים ואסרו. זה הכלל כל שלדעתו אסור ושלא לדעתו מותר:

ב גמ' בעי מיניה ר' ירמיה מרבי זירא צרם אזן בכור ומת מהו לקנוס בנו אחריו. לדידיה קנסו רבנן והא ליתיה. או דלמא לממוניה קנסו רבנן והא איתא אמר להו תניתוה שדה שנתקווצה תזרע למוצאי שביעית נטייבה או נדיירה לא תזרע למוצאי שביעית ואמר ר"י בר חנינא הטיבה ומת בנו זורעה אלמא לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן הכי נמי לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן: א"ר חסדא אמר רב קטינא לא שנו אלא דאמרי ליה אלא א"כ היה בו מום אבל אמרו ליה אלא א"כ נעשה בו מום כמאן דאמר ליה זיל עביד דמי אמר רבא מכדי ממילא מה לי היה מה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא הוא ולא שנא: זה הכלל כל שלדעתו אסור לאתויי גרמא. שלא לדעתו מותר לאתויי מסיח לפי תומו.

הלכה ו

א מתני' היה בכור רודפו ובעטו ועשה בו מום הרי זה ישחט עליו:

ב גמ' אמר רב פפא לא שנו אלא שבעטו בשעת רדיפה אבל לאחר רדיפה לא. פשיטא מהו דתימא צעריה הוא דמדכר קא משמע לן. איכא דאמרי אמר רב פפא לא תימא בשעת רדיפה אין לאחר רדיפה לא אלא אפי' לאחר רדיפה נמי. מ"ט צעריה הוא דקמדכר. הרמב"ן ז"ל פסק כלישנא בתרא ולא ידענא טעמא מאי דבשל תורה הוא ואפשר דהיינו טעמא אע"ג דאיסור דהטלת מום הוי מדאורייתא מה שאינו נאכל באותו מום הוי מדרבנן: אמר רב יהודה מותר להטיל בו מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. אמר רבא גדיא באודניה אימרא בשפתיה. איכא דאמרי אמר רבא אימרא נמי באודניה אימור דרך גרעין נפק. וכן הלכה:

הלכה ז

א מתני' כל מומין הראויין לבא בידי אדם רועי ישראל נאמנין רועי כהנים אין נאמנין רשב"ג אומר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ר' מאיר אומר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו:

ב גמ' תניא רבי יהושע בן קפוסאי אומר בכור בבית כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו. רשבג"א אפי' בנו אפי' בתו. ר' מאיר אומר אפילו עשרה והן בני ביתו אינן נאמנין. אתמר רב נחמן אמר הלכה כרשב"ג ורבא אמר הלכה כר' מאיר והלכה כרשב"ג ודוקא בנו ובתו. אבל אשתו לא מאי טעמא. אשתו כגופו דמיא. והכי נמי רועה כהן בי ישראל מהימן דלאו של עצמו הוא והכי חזינא בפירושא דרבוותא ואיכא מאן דכתב בפסקא דלא מהימן היינו כלישנא קמא דקאמר רועי כהנים בי ישראל אינן נאמנין. וסבירא ליה דלא פליג רשב"ג אלא אמאי דמחסרא מתני' דהיינו כהן לכהן דלא חייש איהו לגומלין. אבל על רועה. כהן בי ישראל לא פליג דכיון דסבר לא שבק לדידי כשל עצמו דמי והך סברא לא מעליא היא דכיון דאפי' בנו ובתו מהימני סברא הוא דכל שכן רועה כהן בי ישראל דהא מיקרבא אבהתייהו דבנו ובתו הסמוכים על שולחן טפי מרועי כהן בי ישראל ואפ"ה מהימני משום דלא גזור רבנן אלא של עצמו ממש. ועוד דלא מסתבר דקאי רשב"ג אמאי דמחסרא מתני' דוקא ולא קאי אעיקר מתני'. ועוד בר מן דין הא ללישנא בתרא רועי כהן בי ישראל אפי' לת"ק הימני מהימן. וכיון דפלוגתא דלישנא הוא וליכא איסורא אלא גזירה דרבנן גרידא לקולא נקטינן. ועוד דמתני' כפשטיה אתיא כי האי לישנא וללישנא קמא צריך לחסורא הלכך האי לישנא עדיף. ונקטינן מיניה דרועי כהן בי ישראל נאמן (יד) וכן הלכתא. הרמב"ן ז"ל:

הלכה ח

אמר ליה רב פפא לאביי לר' מאיר דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ואר"מ חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה הני כהני הכי נמי דלא דייני. וכ"ת הכי נמי דלא דייני דינא. הא כתיב על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע. אימור דאמר רבי מאיר לחששא בעלמא (רובא) לאחזוקינהו מי אמר. משמע דאליבא דרבי מאיר קאמר אביי וליה לא סבירא ליה. אלא אפי' מוחזק עובר על דבר אחד אין חשוד לכל התורה. אע"ג דבפ' זה בורר (סנהדרין דף כז.) קאמר אביי עבריין אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות ומוקי לה כרבי מאיר וקי"ל כוותיה ביע"ל קג"ם היינו דוקא לענין עדות דרחמנא אמר (שמות כג) אל תשת ידך עם רשע להיות עד אבל בשאר מילי לא חשיד דהא הלכתא התם כר"מ משום דסתם לן תנא כר"מ כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה ובשאר מילי סתם לן כרבנן. כדתנן בפירקין דלעיל (דף ל.) החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות ומיהו החשוד על הדבר החמור חשוד על הקל ממנו ואפילו לרבנן. כדאמרינן בפירקין דלעיל (שם) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר' עקיבא סתימתאה אבל חכמים אמרו החשוד על השביעית חשוד על המעשרות. ומאן

חכמים ר' יהודה היא דבאתריה דר' יהודה חמירא להו שביעית. וחמור וקל דקאמרינן לא שזה לאו וזה עשה. אלא האי הוא דחמיר לאינשי וזהירי ביה והאי לא זהירי ביה ובהאי גוונא הוא דמחזקינן ליה כחשוד מזו לזו ולא דחומרא וקולא דעבירה עצמה (שם) דתנן החשוד על המעשר אינו חשוד על השביעית ואע"ג דמעשר ודאי חמור משביעית דשביעית לאו הבא מכלל עשה הוא. דכתיב לאכלה ודרשינן (ע"ז דף סב.) לאכלה ולא לסחורה אלמא כיון דאיכא דחמירא ליה שביעית דלית ליה פדיון ואיכא דחמירא ליה מעשר דבעי חומה לא מחזקינן ליה חשוד מזו לזו. ובאתריה דר' יהודה דחמירא להו שביעית החשוד עליה חשוד על המעשר. והחשוד על הדבר אין לוקחין ממנו כל דבר השייך לאותו ענין שהוא חשוד עליו כדתנן בפירקין דלעיל (דף כט:) החשוד להיות מוכר תרומה לשם חולין אין לוקחין ממנו אפי' מים ומלח דברי ר' יהודה ורבי שמעון אומר כל שיש בו זיקת תרומה ומעשר אין לוקחין ממנו ואמר עלה בגמרא ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא במר דכנתא קנסיה רבא לזבוניה אפי' אמגוזי. א"ל רב פפא לרבא ואמרי לה רב אדא בר אהבה לרבא ואמרי לה רבינא לרבא כמאן כר' יהודה אי כר"י אפי' מים ומלח נמי. לעולם כר' שמעון באסורא גופא הוא דקנסינן ליה סתם דרדקי גרי להו באמגוזי ואזיל ומשבש להו לבני טבחא וגרי להו באמגוזי ומייתי לה תרבא דאטמא ומזבין ליה במר דכנתא. ושמעינן מהא דהלכה כר"ש. אבל במים ומלח לא קנסינן ליה: החשוד על שני דברים וחזר בו ובא לפני חכמים וקבל עליו שלא יעבור עוד ויצא מידי חשד ואח"כ נחשד על אחד מהן אמרינן שחזר לסורו על שניהם וחשוד עליהם אע"פ שלא נחשד באחרונה אלא בקל שבשניהם הוי חשוד אף על החמור כדתנן בפ' דלעיל (דף ל.) ויש שהוא חשוד על הטהרות ואינו חשוד לא על זה ולא על זה. פי' לא על המעשר ולא על השביעית ומפרש טעמא בגמרא דנהי דאדרבנן חשוד אדאורייתא לא חשוד. ופריך עלה מברייתא דתניא נאמן על הטהרות נאמן על השביעית הא חשוד חשוד. א"ר אלעאי מתני' כשראינוהו נוהג בצנעה בתוך ביתו. ר' ינאי בר' ישמעאל אמר ברייתא כגון דהוה חשיד לתרוייהו ואתא לקמיה דרבנן וקביל אתרוייהו והדר איחשיד לחד מינייהו דאמרינן מגו דחשיד אהא חשיד נמי אאידך. ואפי' נחשד אטהרות דרבנן חשיד אף אשביעית דאורייתא. והא דקאמר רבנן בעם הארץ שקבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד שאין חשוד אלא לאותו דבר. התם משום דמעיקרא קודם שקבל עליו דברי חבירות לא הוה חשוד אלא מתורת סתם עם הארץ. וסוגיא דסוף הניזקין דחשוד על הטהרות אינו חשוד על המעשר דאורייתא אף על פי שלא ראינוהו נוהג בצינעא והיינו כשינויא דרבי ינאי בר' ישמעאל. ה"ר יונה ז"ל (טז יז יח יט)

הלכה ט

אמר רב חסדא אמר רב קטינא ספק בכור ביד ישראל צריך שנים להעיד עליו. ר"נ אומר בעליו מעידין עליו. כהנים הוא דחשידי אמומא בעלים ישראל לא חשידי אמומא. וכן הלכתא: אמר רבא כל בעליו של בכור עמנו (עומדין) ונכנס שלם ויצא חבול מעידין עליו. ולא חיישינן שמא אחד מבני בית נטמן בבית והטיל בו מום או שמא חפרו גומא בבית ליפול בו. איבעיא להו עד מפי עד מהו לעדות בכור. רב אסי אסר. ורב אשי שרי. והלכה עד מפי עד כשר לעדות בכור. אמר ר' אלעזר לא היו מוחזקין בו שהוא בכור ובא ואמר שהוא בכור ומומו עמו נאמן. מאי קמ"ל הפה שאסר הוא הפה שהתיר תנינא האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. מהו דתימא התם הוא דאי בעי לא אמרה. אבל הכא דלא סגי דלא אמר דקדשים בחוץ לא אכיל. לאו הפה שאסר הוא. קא משמע לן דאי משום הכי שדי ביה מומא דמינכר והוה אכיל ליה. יתיב רבינא וקאמר להא שמעתא בלא גברא. אמר ליה רב זוטי לרבינא אנו משמיה דרבי אליעזר מתנינן [לה] למימר דהלכתא כוותיה . ר' צדוק הוה ליה ההוא בוכרא רמא ליה שערי בסלי נצרים (כייל ערוב') ([פירוש נצרים] ערבה קלופה). בהדי דקאכיל איבזעי שפתיה. אתא לקמיה דרבי יהושע אמר ליה כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ. אמר ליה אין. בא לפני ר"ג א"ל לאו והלכתא כר"ג דגרסינן בפרק בתרא דיומא (דף עח.) שאלו תלמידיו את ר"א זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות להתיר בכורות או לא. מאי קא בעו ליה. הכי קמבעיא ליה כי הא דאמר רב אידי בר אבין דבר זה הניחו לבית הנשיא להתגדל בו. מאי צריך ליטול רשות או דלמא כיון דזקן ויושב בישיבה אין צריך. עמד ר' יצחק בן חקולא על רגליו ואמר אני ראיתי את ר"י בן זימרא שהיה זקן ויושב בישיבה ועמד במעלה לפני זקנו [של זה] ונטל רשות להתיר בכורות. אמר ליה רבא לא כך היה המעשה. ר"י בן זימרא כהן היה והכי קמיבעיא ליה. הלכה כר"מ דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. או דלמא הלכה כרשב"ג דאמר נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו. ופשט ליה דהלכתא כר"ג דאמר לא חלקנו בין חבר לעם הארץ ואפי' זקן ויושב בישיבה. ועוד הביא ה"ר יונה ז"ל ראיה מדאמר לעיל א"ל רב פפא לאביי לר"מ דאמר חשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ואמר ר"מ כו' שמעינן מיניה דדיינים וחברים כהנים חשידי אמומא ומדקאמר ליה רב פפא בלישנא דתימה אלמא מלתא פשיטותא היא והלכתא כר"ג:

הלכה י

א מתני' נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה ובעל מום הוא:

ב גמ' אמר רב יהודה אמר רב נאמן הכהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו. מאי טעמא. מלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי ביה אינשי. ודוקא ישראל פלוני. אבל ישראל סתם לא. דלאו מלתא דעבידא לאיגלויי הוא. וכן מתני' דוקא כשאמר הראיתי בכור זה לפלוני חכם אבל לחכם סתם לא דאית ליה לאישתמוטי ולא עביד לאיגלויי. ואם אותו מום מן המומין שאינן מובהקין וקאתי למשחטיה עליה ודאי מהימן דקדשים בחוץ לא אכיל ולמיסמך עילויה במומין שאינן מובהקין לא עביד אינשי. ובודאי הראהו לחכם ושרו ניהליה. ולא הוה שרי ליה חכם אלא אם כן העידו לפניו דהאי מום נפל בו מאליו. אמר ר' יהודה בר אבא מנליה ליהודה הא אנא קבעיה בגידול וגידול קבעה בדידיה. והכי אמרי ליה נאמן ישראל לומר בכור זה נתתי לכהן במומו: ישראל פשיטא. לא צריכא בקטן והגדיל כגון טלה ונעשה איל מהו דתימא לא קים ליה קא משמע לן בסורא מתנו כלישנא קמא בפומבדיתא מתנו כלישנא בתרא. והלכתא אף כלישנא קמא: ההוא שרוע דאתא לקמיה דרב אשי אמר רב אשי למאי ניחוש ליה. אי כהן הוא אי ישראל הוא הרי בכור ומומו עמו. א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ישראל הוא ואמר רב יהודה אין רואין בכור לישראל אלא א"כ כהן עמו. אמר ליה הכי השתא התם נהי דקדשים בחוץ לא אכיל אממונא דכהן חשיד. הכא מכדי מידע ידיע דהאי מום מובהק הוא מ"ט אתייה לקמי דרבנן. משום כבודו של חכם על כבודו של חכם לא עבר איסורא עבד:

הלכה יא

א מתני' בכור שניסמת עינו שנקטעת רגלו שנשברה ידו הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת. רבי יוסי אומר אפי' יש שם עשרים ושלשה לא ישחוט אלא על פי מומחה:

ב גמ' רבי שמלאי ורבי יהודה נשיאה תרוייהו משמיה דריב"ל אמרי ואמרי לה רבי שמלאי וריב"ל תרוייהו משמיה דרבי יהודה נשיאה אמרי התרת בכור בחוצה לארץ ע"פ שלשה בני הכנסת אמר רבא ובמומין מובהקין. אמר רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה. מאי קמ"ל תנינא הרי זה ישחט ע"פ שלשה בני הכנסת אי ממתניתין הוה אמינא אפי' במקום שיש מומחה קא משמע לן במקום שאין מומחה אין במקום שיש מומחה לא וכן הלכתא. כתב ה"ר יונה ז"ל מומחה דקאמר לאו דידע הלכות מומין בלחוד אלא דפקיע גם בראיית העין לבדוק ולבקר בהם ולהכירם היטב. והאידנא דליכא מומחין בכור שיש לו מום מובהק נשחט על פי שלשה בני הכנסת. ומומין שאין מובהקין כגון דוקין שבעין וכיוצא בהם לא עבדינן בהו עובדא האידנא. ואשכחנא לרבינו יצחק הצרפתי ז"ל בתשובת שאלה דצרימת אוזן מן הסחוס הוי מום מובהק היכא דמנכרא שפיר ומיגליא

יאות ונראה לעינים דנפישא מחגירת צפורן. והיינו דנקט הש"ס מו"ק (דף יג.) צרם אוזן בבכור ומת. הצורם אוזן פרתו של חבירו ב"ק (דף צח.) משום דהוי מום ניכר ומובהק:

הלכה יב

א מתני' השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו מה שאכלו אכלו והוא יחזיר להם הדמים. ומה שלא אכלו יקבר והוא יחזיר להם הדמים וכן השוחט את הפרה ונודע שהיא טריפה מה שאכלו אכלו והוא יחזיר להם הדמים ומה שלא אכלו הם יחזירו לו הבשר והוא יחזיר להם הדמים. מכרוהו לעובד כוכבים או השליכוהו לכלבים משלמין לו דמי טריפה:

ב גמ' תנו רבנן המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור. פירות ונמצאו טבלים. יין ונמצא יין נסך מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים :

הלכה יג

תנן בפרק אין צדין (ביצה דף כה:) בכור שנפל לבור ר' יהודה אומר ירד מומחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט. ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מערב יום טוב אין זה מן המוכן במאי קמיפלגי. ברואין מומין בי"ט קא מפלגי. דר' יהודה סבר רואין. ורבי שמעון סבר אין רואין. והלכתא בהא כרבי שמעון. דאמרינן (שם דף כז.) אמי וורדנאה חזי בוכרא דבי נשיאה הוה סבר דלא למיחזייה ביומא טבא. אתו וא"ל לר' אמי. אמר שפיר עבד דלא חזי. איני והא רבי אמי גופיה חזי. רבי אמי מאתמול הוה חזי וביומא טבא שיולו הוה משייל. היכי הוה עביד. כי ההוא גברא דאייתי בוכרא לקמיה דרבא בפניא דמעלי יומא טבא והוה יתיב רבא וקחייף רישיה דל עיניה וחזי למומא אמר ליה זיל האידנא ותא למחר. למחר אתא לקמיה אמר ליה אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה. אמר ליה הוו מנחי שערי אחורי דהוצא. בהדי דקעייל רישיה פרטיה לשפתיה. א"ל ודלמא את גרמת ליה. אמר ליה לאו. כתב הרמב"ן ז"ל שמעינן מינה דבכור בהמה טהורה נוהג בחו"ל דהא רבא בח"ל הוה וקמייתי ליה בוכרא ואמר נמי לעיל בפ"ק (דף ג:) ההיא גיורתא דמסרין לה אחוה בהמה לפטומא. אתאי לקמיה דרבא אמר לית דחש לה להא דר' יהודה דאמר שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה. רב מרי בר רחל הוה ליה חיותא והוה מקני אודנייהו לעובד כוכבים ואסר להו בגיזה ועבודה וכו'. ובפרק אלו טריפות (חולין דף מד:) רב חסדא שרא בוכרא ולא זבן מיניה. וכל הני אמוראי בבבל היו. ותו אמר לעיל (סי' יא) התרת בכור בחו"ל על פי שלשה בני הכנסת. וליכא לאוקמא בבכור שיצא מארץ ישראל לחוצה לארץ. דא"כ הוה אמר הכי בהדיא ולמה ליה לאדכורי חו"ל אתר' דלא נהיג ביה בכור בהמה טהורה. ולא שכיחא אלא לעתים רחוקות שיביאו מארץ ישראל. לימא התרת בכור במקום שאין מומחה על פי שלשה בני הכנסת. (אמר

ליה) שמע מינה חו"ל אתרה דבוכרי הוא ונקט חו"ל אתרא דלא שכיחי ביה מומחין. והא דתנן בפרק אלו קדשים (תמורה דף כא.) תמורת הבכור והמעשר ולדן וולד ולדן עד סוף כל העולם הרי אלו כבכור ומעשר ויאכלו במומן לבעלים. מה בין בכור ומעשר לבין כל הקדשים. שכל הקדשים נמכרין באיטליז [ונשחטים באיטליז] ונשקלים בליטרא. חוץ מן הבכור והמעשר. ויש להן פדיון ולתמורותיהן פדיון. חוץ מן הבכור והמעשר. ובאין מחוצה לארץ לארץ חוץ מן הבכור והמעשר. ואם באו תמימים יקרבו. ורמינהי בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל לירושלים ולא קבלו ממנו. אמר רב חסדא לא קשיא הא ר' עקיבא והא ר' ישמעאל. מאי היא דתניא ר"ע אומר יכול יעלה אדם בכור מחו"ל לארץ בזמן שבית המקדש קיים ויקריבנו. ת"ל ואכלתה לפני ה' אלהיך וגו' מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו בא אלא מן הארץ וכו'. ההיא לא קשה מידי דלא אקשיה למעשר אלא שאינו בא מחוצה לארץ לארץ ליקרב על גבי המזבח. אבל מיקדש קדשי בחו"ל. תדע דתנן בפרק בתרא (דף נג.) מעשר בהמה נוהג בארץ ובחו"ל. והוינן בה לימא מתני' דלא כר' עקיבא דתניא ר"ע אומר יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחו"ל לארץ ויקריבנו. ת"ל והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן. ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה מעשר בהמה. ומשני אפי' תימא ר"ע כאן ליקרב כאן ליקדש. דיקא נמי דקנסיב הש"ס והבאתם שמה ש"מ. ומאחר שאינו קרב למה קדוש. ליאכל במומו לבעלים. וממילא שמעינן לאידך דקא"ר עקיבא נמי בבכור יכול יעלה אדם בכור מחו"ל לארץ ויקריבנו ת"ל כו' לא אתא נמי למעוטי אלא שאינו קרב אבל ליקדש ודאי קדשי אפי' בחוצה לארץ. דהנך תרתי מתנייתא דר"ע בני חד בקתא אינון וחד אורחא אית להו. והא נמי דייקא מדקא נסיב לה הש"ס ואכלת לפני ה' אלהיך כדדייקינן בגמרא באידך ש"מ בחדא מחתא מחתינהו. ויגיד עליו ריעו. ובכור ומעשר נמי מגמר גמירי מהדדי בכל דוכתא. ואם תאמר אם כן אמאי לא תני בכור בהמה טהורה נוהג בארץ ובחוצה לארץ כדקתני במעשר. ויש לומר בשלמא מעשר אצטריך דלא תימא דיניה כמעשר דגן. אי נמי משום דמעשר אמרה תורה להקדישו ולהקריבו סד"א בזמן דאיכא בית אין בזמן דליכא בית לא להכי אצטריך למיתני דנוהג גם בחוצה לארץ. אבל בכור פשיטא דהא בפטר רחם תלא רחמנא וחובת הגוף הוא. ומתנות כהונה הנוהגות בכל מקום הוא כפדיון הבן ופטר חמור. הלכך לא צריך למיתני בבכור בהמה טהורה דנוהג בחו"ל כדלא תני נמי הכי בבכור אדם ובבכור בהמה טמאה. ואצטריכנא הני מילי משום דאשכחן חד מרבוותא דכתב בפסקיו הכין מצות בכור בהמה טהורה

אינה נוהגת אלא בארץ ואין מביאין בכורות מחוצה לארץ לארץ שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך. ואם הביא אין מקבלין ממנו והרי הוא חולין. ואנן כתבינן מאי דסבירא לן. והכי סבירא להו לרבוותא ועבדי בה עובדא למיתב בוכרי לכהני בחוצה לארץ האידנא וליכא לספוקי ביה כלל. הרמב"ן ז"ל: הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

פרק ו

הלכה א

א על אלו מומין שוחטין את הבכור. נפגמה אזנו מן הסחוס ולא מן העור נסדקה אע"פ שלא חסרה. . ניקבה מלא כרשינא או שיבשה. איזהו יבשה. שאם תינקב אינה מוציאה טיפת דם. רבי יוסי בן המשולם אומר יבשה שתהא נפרכת בצפורן:

ב גמ' תנו רבנן הסדק כל שהוא. הסדק והפגימה בין בידי אדם בין בידי שמים. וכמה שיעור פגימה כדי שתחגור בה צפורן:

ג מתני' הריס של עין שנקב ושנפגם ושנסדק. הרי שהיה בעינו דק תבלול חלזון נחש ועצב. איזהו תבלול. לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור. שחור ונכנס בלבן אין זה מום שאין מומין בלבן. למעלה (פ"ה סי' י"א) כתבתי שאין אנו בקיאין במומין הללו ולא עבדינן בהו עובדא אלא במומין הניכרים. כגון שנסתמא עינו ושנקטע רגלו וכיוצא בהן. אבל לא בדוקין שבעין וחוורור ומים הקבועין וכיוצא בהן:

הלכה ב

א היה ראש הזנב מפוצל עד העצם. פירש"י נקלף העור והבשר והעצם נשאר מגולה כמו (בראשית ל) אשר פצל ברהטים. וקשה דאין זה לשון משנה וגמרא. והוה ליה למימר נקלף ונראה לפרש שמתפצל העצם לשנים כמו מפוצלות גבי קרנים (חולין דף נט:) ובתוספתא [פ"ד] נמי קתני או שהיה ראש הזנב מפוצל לשני עצמות. או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע:

ב גמ' תנא אצבע שאמרו אחד מארבע בטפח של כל אדם והיינו בגודל:

ג מתני' אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת. רבי ישמעאל אומר אם יש לו שני כיסין יש לו שתי ביצים. ואם אין לו אלא כיס א' אין לו אלא ביצה אחת. רבי עקיבא אומר מושיבו על עכוזו וממעך אם יש שם ביצה סופה לצאת. מעשה שמעך ולא יצאה ונשחט ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר רבי עקיבא ואסר רבי יוחנן בן נורי:

ד גמ' השתא אין לו אלא אחת אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא. חסורי מיחסרא והכי קתני אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא בכיס א'. א"נ שני כיסין וביצה אחת הרי

זה מום. ר' ישמעאל אומר יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא רבי עקיבא למימר בידוע לא אמרינן אלא מושיבין כו'. כתב הרמב"ן ז"ל מסתברא לן דהלכתא כת"ק דאמר שני כיסין וביצה אחת הוי מום ולא בעי מיעוך. והיינו דאיכא בין ת"ק ור' עקיבא. וסבר כיון דליתא בכיס אלא חדא ואפילו אם נמצאת דבוקה בכסלים מותר כרבי עקיבא:

הלכה ג

א מתני' בעל חמש רגלים ושאין לו אלא שלש ושרגליו קלוטות כשל חמור:

ב גמ' אמר רב הונא לא שנו אלא שחסר ויתר ביד. אבל ברגל טריפה נמי הוי. מ"ט כל יתר כנטול דמי: ושרגליו קלוטות אמר רב פפא לא תימא דעגילן ולא סדיקן. אלא כיון דעגילן אף על גב דסדיקן.

ג [מתני'] והשחול והכסול. איזהו שחול שנשמטה יריכו כסול כל שאחד מירכותיו גבוה מחברתה:

ד [גמ'] ת"ר איזהו שחול שנשמטה יריכו כסול כל שרגלו אחת בתוך הכסל ורגלו אחת על גבי הכסל. תניא השרוע והקלוט שרוע שנשתרבב יריכו קלוט שרגליו קלוטות כשל חמור:

ה מתני' נשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר:

ו גמ' אמר רב פפא אינו ניכר מחמת עצמו אבל ניכר מחמת מלאכה:

הלכה ד

א מתני' מומין אלו מנה אילא ביבנה והודו לו חכמים ועוד שלשה הוסיף. אמרו לו לא שמענו אלא את אלו. את שגלגל עינו עגול כשל אדם ופיו דומה כשל חזיר. ושניטל רוב המדבר שבלשונו ב"ד של אחריהם אמרו הרי אלו מומין:

ב גמ' עינו עגול אוקימנא בציריא אבל באבולא היינו אורחיה. פיו דומה כשל חזיר אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופריס אלא כיון דפריס אע"פ דלא שפיד. פירוש שפיד חד כשפוד. פריס ששפתו העליונה פרוסה על התחתונה ועודפת עליה:

ג מתני' מעשה שהלחי התחתון עודף על העליון ושאל ר"ג לחכמים ואמרו הרי זה מום:

ד גמ' מאי תנא דקתני מעשה. משום דקתני פיו דומה לשל חזיר הרי זה מום ופליגי רבנן עליה דאילא בשפתו העליונה עודפת על התחתונה אבל התחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום ומעשה וכו'. ודוקא דאית ביה עצם אבל לית ביה עצם לא הוי מום:

הלכה ה

א מתני' אזן הגדי שהיתה כפולה אמרו חכמים בזמן שהיא עצם אחד מום בזמן שאין עצם אחד אין מום:

ב גמ' תנו רבנן פיו בלום רגליו מבולמות מחמת הרוח אין מום מחמת העצם הרי זה מום. בלום פירש"י בלשון אחד קצרות ברוחב וזה הפי' עיקר כמו אוצר בלום ב"ב (דף נח.) וכמו הבולם עצמו בשעת מריבה חולין (דף פט.): אזניו כפופות בחסחוס אחת הרי זה מום. בשתי חסחסיות אין מום:

ג מתני' ר' חנינא בן גמליאל אומר זנב הגדי שדומה לשל חזיר:

ד גמ' אמר רב פפא לא תימא דכריכא וקטינא אלא כיון דכריכא אף על גב דאלימא:

ה [מתני'] ושאין בה שלש חוליות הרי זה מום:

ו [גמ'] אמר רב הונא בגדי שתים הרי זה מום שלש אינו מום. בטלה שלש הרי זה מום ארבע אין מום: מיתיבי בגדי אחת הרי זה מום שתים אין מום. בטלה שתים הרי זה מום שלש אינו מום. תיובתא דרב הונא. ורב הונא מתניתין אטעיתיה. איהו סבר מדרישא בגדי סיפא נמי בגדי. ולא היא רישא בגדי סיפא בטלה:

הלכה ו

א מתני' ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר את שיבלת בעינו ושנפגם עצם ידו ושנפגם עצם רגלו ושנפגם עצם שבפיו. עינו אחת גדולה ואחת קטנה אזנו אחת גדולה ואחת קטנה במראה ולא במדה. רבי יהודה אומר אחד מביציו גדולה כשתים בחברתה ולא הודו לו חכמים:

ב גמ' למימרא דיבלת הוי מומא ורמינהי ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה בעל גרב ובעל יבלת. ומסקינן היכא דאית בה עצם הוי מומא בין בגופו בין בעינו. ואי לית בה עצם בגופו לא הוי מום. בעינו אית בה שער הוי מום. אי לית בה שער לא הוי מום להשחט עליו: עינו אחת גדולה. תנא גדולה כשל עגל. קטנה כשל אווז. ודוקא אחת גדולה ואחת קטנה אבל שתיהן גדולו' שתיהן קטנות לא הוי מום. דמחמת בריאותא יתירתא או כחישותא יתירתא הוא דהוי. אבל אחת גדולה ואחת קטנה אי מחמת בריותא תרוייהו בעו מברי'. ואי מחמת כחישותא תרוייהו בעו מברי. הכי אסיקנא לעיל בפ"ק (דף ג:) וגרסינן נמי התם ר' אלעזר לא על לבי מדרשא אשכחיה לר' יוסי אמר ליה מאי אמור בי מדרשא. אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן הא דתנן רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטור מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימנים חייב ומום קבוע הוי להשחט עליו. דכיון דאישתני הוי מומא ואע"ג דאישתני לדבר הקדוש

בבכורה במינו וכן הילכתא: גרסי' בפרק מומין אלו (דף מד.) אמר רב חסדא עז שאין לה קרנים ורחל שיש לה קרנים כשרות על המזבח. ותניא נמי כוותיה. ואמר רב חסדא אמר אבימי נטלו קרנים וזכרותן עמהן פסולה ואינה נפדית עליהם נטלו טלפים וזכרותן עמהן פסולה ונפדית עליהם. מיתיבי נטלו קרנים וטלפים וזכרותן עמהם פסולה ונפדית עליהם לא קשיא הא דאיתעקור איעקורי והא דאיגמום איגמומי: ולא הודו לו חכמים ועד כמה. תניא אחרים אומרים אפילו אינה לשניה אלא כפול כשירה:

הלכה ז

א מתני' זנב העגל שאינה מגעת לערקוב אמרו חכמים כל מרבית עגלים כן כל זמן שהן מגדילין הן נמתחות. ובאיזה ערקוב אמרו. ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר בערקוב שבאמצע הירך:

ב גמ' תנא קפץ העליון ולא קפץ התחתון. וכנגדו בגמל ניכר:

ג מתני' על אלו מומין שוחטין את הבכור.

ד גמ' הא תו למה לי הא תנא ליה רישא על אלו מומין שוחטין את הבכור איידי דתנא ועוד הוסיף ג' ואמרו לו לא שמענו אלא את אלו וקתני ואתי דיחידאי וקסתים לה בכולהו על אלו מומין שוחטין את הבכור:

הלכה ח

א מתני' טומטום ואנדרוגינוס לא במקדש ולא במדינה. רבי ישמעאל אומר אין מום גדול מזה. וחכ"א אינו בכור אלא נגזז ונעבד:

ב גמ' אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס. אבל בטומטום ד"ה ספיקא הוי וקדוש מספק. וקיימא לן בעלמא דאנדרוגינוס בריה הוי. דגרסינן בפרק הערל (יבמות דף פג.) אמר רב ליתא למתניתא דקתני ר' יוסי ור' שמעון אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה אלמא זכר הוי. מקמי ברייתא דתניא רבי יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר הוא אם נקבה היא. דמדשבקיה ר' יוסי לבר זוגיה שמע מינה הדר ביה ואין לומר הדר ביה מברייתא לגבי ר' שמעון דמתני'. דמסתמא המשנה נשנית תחלה. אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה. ושמואל אמר בקושי ובקידוש. ומתוך דברי רב אלפס ז"ל משמע התם הא דפסיק משמיה דרב הלכה כרבי יוסי ארבי יוסי דברייתא קאי. כדקאמר רב ליתא למתניתין מקמי ברייתא. ולהאי פיסקא הלכה כרבנן בתראי דאמרי דאנדרוגינוס נגזז ונעבד. ורש"י פי' התם דאר' יוסי דמתני' קאי דאמרי בי רב היינו רב הונא דקאמר התם בההיא שמעתא משמיה דרב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משני מקומות דזכר

ודאי הוי. ופליג אהא דאמר לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין מקמי ברייתא ומסתבר הכי דבהרכבה קושי וקידוש בכולהו נמי איירי ר' שמעון בהדיא וכולן משניות הן. וכן פר"י התם דאמרי בי רב היינו רב הונא כדאמר בתר הכי דזכר הוי ודריש ליה מקרא איזהו זכר שיש לו שתי משכבות ובנדה (דף כח.) קאמר רב נחמן משמיה דרב דספיקא הוי ופליגי רב הונא ורב נחמן אליבא דרב. ועוד מדאיצטריך למימר הכא אמרי בי רב משמיה דרב ש"מ דפליגי אמוראי בהך מילתא אליבא דרב. ולאפוקי משאר אמוראי איצטריך לפרושי משמיה דרב. דאי לאו הכי אמאי איצטריך ליה למימר משמיה דרב דכל דאמרי בי רב סתם משמיה דרב הוא כדמוכח פרק בית כור (בבא בתרא דף קה:) ובפ' השואל (דף קב:) דפריך מאמרי בי רב אדרב. אלא משום דאמר רב תחלה דליתא למתני' מקמי ברייתא הדר תו קאמר דאמרי בי רב משמיה דרב פליגי אהא דאמרן. וכיון דפליגי אליבא דרב מסתברא דהלכה כאמרי בי רב. דשמואל סבר כוותיה דאמר ליתא לברייתא מקמי מתני'. כל זה מדברי רבי' יצחק וכיון דפליגי בהאי פיסקא רבוותא טוב להחמיר. ובכור מספק הוי ונאכל במומו לבעלים. ודלא כרבי ישמעאל דאמר מומו עמו. אלא כשיולד בו מום. וטומטום ספיקא הוי לכולי עלמא. ודוקא במטיל מים במקום נקבות. אבל במטיל מים במקום זכרות דכ"ע לא פליגי דזכר הוי ובעי למיתב לכהן. והא דאמר ר' אליעזר טומטום בבהמה מטיל מים במקום נקבות חולין הוי וכן הא דאמר ריש לקיש לא אמרו טומטום ספק אלא באדם הואיל וזכרותו ונקבותו במקום א' אבל בבהמה מטיל מים במקום זכרות זכר במקום נקבות נקבה ליתא אלא כי מטיל מים במקום נקבות ספיקא הוי שמא נהפכה זכרותו לנקבותו ואע"ג דמיעוטא הוא ולא חיישינן בעלמא למיעוטא. הכא כיון דאישתני אישתני וחיישינן. והכי מסקנא דשמעתין דלכולי עלמא אמרי כיון דאישתני אישתני וכן הלכתא: הדרן עלך על אלו מומין

פרק ז

הלכה א

א יש בכור לנחלה ואין בכור לכהן. לכהן ואינו בכור לנחלה. בכור לנחלה ולכהן. ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן ואיזהו בכור לנחלה ולא לכהן הבא אחר הנפלים אע"פ שיצא ראשו חי. או בן תשעה שיצא ראשו מת. והמפלת כמין בהמה וחיה ועוף דברי ר' מאיר וחכ"א עד שיהא בו צורת אדם. המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם והיוצא מחותך הבא אחריו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. מי שלא היה לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה עודה עובדת כוכבים ונתגיירה ומשבאו לישראל

ילדה בכור לנחלה ואין בכור לכהן. ר' יוסי הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן שנאמר פטר רחם בישראל עד שיפטר רחם בישראל. מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה עובדת כוכבים ונתגיירה מעוברת שפחה ונשתחררה מעוברת ילדה היא וכהנת היא ולויה היא ואשה שכבר ילדה וכן מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן ז' לאחרון או בן ט' לראשון בכור לכהן ואינו בכור לנחלה. ואיזהו בכור לנחלה ולכהן זה המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינין המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים והמפלת יום ארבעים הבא אחריו בכור לנחלה ולכהן. יוצא דופן והבא אחריו שניהן אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן ר' שמעון אומר הראשון לנחלה והשני לה' סלעים:

ב גמ' אמר שמואל אין הראש פוטר (את) בנפלים. מאי טעמא. אמר קרא כל אשר נשמת רוח חיים באפיו כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו הוא דחשיב רישיה ואידך לא חשיב. ואיתותב שמואל. אמר ר' שמעון בן לקיש פדחת פוטרת בכל מקום חוץ מן הנחלה דכתיב יכיר. ור' יוחנן אמר אף לנחלה. והילכתא כר' יוחנן: הא דתנן וחכ"א עד שיהא בו צורת אדם לאו דוקא כל צורת אלא אפי' מצורת. הלכך המצח והגבין והעין והלסת וגבת הזקן עד שיהיו כולן מצורת אדם. היו כולן אע"פ שגופו וצד שני שבפניו תייש ה"ז אדם פניו תייש אע"פ שבגופו אדם לא כלום. אתמר היו לו בנים בעודו עובד כוכבים ונתגייר רבי יוחנן אמר אין לו בכור לנחלה. ור"ל אומר יש לו בכור לנחלה. ר"י אמר אין לו בכור לנחלה דהא הוה ליה בנים. ריש לקיש אמר יש לו בכור לנחלה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ואזדו לטעמייהו דאתמר היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר רבי יוחנן אמר קיים פריה ורביה ור"ל אמר לא קיים פריה ורביה והלכה כר' יוחנן:

הלכה ב

אמר רב אדא בר אהבה לויה שילדה בנה פטור מחמשה סלעים ואוקמה רב פפא בדאיעברא מעובד כוכבים. ומר בר יוסף משמיה דרבא אמר אפי' בדאיעבר מישראל מאי טעמא בפטר רחם תלה רחמנא ואתמר עלה בפרק הזרוע (חולין דף קלב.) הלכה כוותיה דרב אדא בר אהבה דאמר לויה שילדה בנה פטור מה' סלעים. מיהו לא ידענא אליבא דמאן אלא מדאקשינן בפ"ק דמכילתין דף ד. לויה לא תפקע ומשני הא לא קשיא כדמר בר יוסף משמיה דרבא ולא קאמר אי נמי כדרב פפא ש"מ הלכתא כוותיה ועוד דרב פפא תלמיד הוא לגבייהו דאביי ורבא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. וכן פסק בה"ג. ואשכחן מקצת נוסחי דמפורש בהו בפרק הזרוע והלכה כרב אדא בר אהבה ואליבא דמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא. והדין נוסחא דרב אחא משבחא והכי נמי בהלכות פסוקות. הרמב"ן ז"ל. ומה שהביא ראיה מפ"ק אינה ראיה דלא מצי למימר התם

א"נ כדרב פפא דהא פריך לויה לא תפקע כמו לוי והוצרך לדמר בריה דרב יוסף דכל לויה מפקעת לתרץ קושייתו. ולרב פפא אין ה"נ דלויה לא מפקע' אי איעברא מישראל דלמשפחותם לבית אבותם כתיב. ומה שכתב דאין הלכה כתלמיד במקום הרב אדרבה הגאונים פסקו דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי. אבל מההיא דחולין ראיה כי בכל הספרים כתוב ואליבא דמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא. ואפילו בספר שאינו כתוב מוכח דאליביה דמר בריה דרבא קפסיק. דמה ענין התם לפסוק כדרב אדא בר אהבה אלא משום דפסיק התם הלכתא כעולא דאמר כהן ואפילו כהנת לענין מתנות כהונה פסק נמי כרב אדא בר אהבה דלויה כלוי לענין ה' סלעים דבפטר רחם תלה רחמנא ואפי' איעברא מישראל. אמר רב פפא בדיק לן רבא כהנת שנתעברה מעובד כוכבים מהו. ואמרינן לאו היינו דרב אדא בר אהבה ואמר לן הכי השתא בשלמא לויה בקדושתה קיימא דתנן לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת. אלא כהנת כיון שנבעלה לפסול איתחלה לה קדושתה והויא לה זרה הלכך מיחייב הבן לפדות את עצמו. ואין צ"ל בת ישראל שנתעברה מעובד כוכבים דחייב. וכן הלכתא:

הלכה ג

אתמר רבי שמעון בן יאשיה אמר ר"ל כהן שמת והניח בן חלל בתוך שלשים יום הבן חייב לפדות את עצמו. שלא זכה האב בפדיונו. לאחר שלשים יום אין הבן חייב לפדות את עצמו שכבר זכה האב בפדיונו והוי כאילו הפריש האב ה' סלעים ופדה בהו את בנו ועכבם לעצמו כן הבן יפריש ה' סלעים ויפדה את עצמו ולא יתנם לכהן. מידי דהוה מי שירש טבלים מאבי אמו כהן שמתקנם ומוכר התרומה לכהן:

הלכה ד

ומי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים וכו'. בכור לנחלה הוא דלא הוי הא כפשוט שקיל אמאי ליזיל לגבי דהאי ולדחייה וליזיל לגבי דהאי ולדחייה. אמר רבי ירמיה לבא אחריו. וה"ק בכור לכהן והבא אחריו אין בכור לנחלה. וליכתבו הרשאה אהדדי. מסייע ליה לרבי ינאי דאמר ר' ינאי הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה. לא הוכרו אין כותבין הרשאה זה לזה:

הלכה ה

א (קידושין דף כט:) ת"ר מנין שאם יש לו ה' בנים מה' נשים שלא בכרו שחייב לפדותן. שנאמר כל בכור בניך תפדה. פשיטא בפטר רחם תלה רחמנא. מהו דתימא. נילף בכור בכור מנחלה מה להלן ראשית אונו אף כאן ראשית אונו קמ"ל:

ב מתני' מי שלא בכרה אשתו וילדה שני זכרים נותן ה' סלעים לכהן מת אחד מהן בתוך ל' האב פטור. והוא הדין נמי דהבן פטור אלא אגב דבעי למיתני סיפא מת האב תנא נמי האב פטור מת האב והבנים קיימים ר' מאיר אומר אם נתנו עד שלא חלקו נתנו ואם לאו פטורין רבי יהודה אומר נתחייבו הנכסים. זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום: שתי נשיו שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן י' סלעים לכהן מת אחד מהן בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתן יחזיר לו ה' סלעים ואם לשני כהנים נתן אינו יכול להוציא מידן זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה נותן ה' סלעים לכהן. שתי נקבות וזכר שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום. אחת בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים נותן ה' סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך ל' האב פטור מת האב והבנים קיימין רבי מאיר אומר אם נתנו עד שלא חלקו נתנו. ואם לאו פטורין. ר' יהודה אומר נתחייבו (בו) הנכסים זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו וילדו שני זכרים זה נותן ה' סלעים לכהן וזה נותן ה' סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתנו יחזיר להם חמשה סלעים. ואם לשני כהנים נתנו אין יכולין להוציא מידן. זכר ונקבה האבות פטורין והבן חייב לפדות את עצמו. שתי נקבות וזכר שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום. אחת בכרה ואחת לא בכרה של שני אנשים וילדו שני זכרים זה שלא בכרה אשתו נותן חמשה סלעים לכהן. זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום:

ג גמ' מאי שנא שני כהנים דאזיל לגבי האי ודחי ליה. ואזיל לגבי האי ודחי ליה. כהן אחד נמי כי אזיל האי לגביה לידחייה וכי אזיל האי לגביה לידחייה אמר שמואל בבא בהרשאה. והאמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי ה"מ היכא דכפריה אבל היכא דלא כפריה כתבינן ומה שנוהגין עכשיו לכתוב אפי' אמטלטלי דכפריה אומר ר"ת ז"ל דטעמא דנהרדעי דלא כתבינן משום דמיחזי כשיקרא כדאיתא במרובה (דף ע.) ובכתובות (דף פה.) מוכח דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן: זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. תני רב הונא ב' זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום: תוספתא (פ"ו) יש שנותן ע"י עצמו ויש שנותן אביו על ידו ויש שהוא או אביו נותנין ויש לא הוא ולא אביו נותנין. איזהו שנותן על ידי עצמו הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה נותן על ידי עצמו. ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון נותן על ידי עצמו. ב' נשים של ב' אנשים שלא בכרו וילדו ב' זכרים במחבא ומת א' מהם השני נותן על ידי עצמו. וכן נמי אם ילדו זכר ונקבה. איזהו שאביו נותן על ידו ב' נשים של ב' אנשים שלא בכרו וילדו ב' זכרים במחבא זה נותן ה' סלעים וזה נותן ה' סלעים לכהן. נתן האב ה' סלעים ומת. האב הב' חייב והבנים פטורים. ילדה היא וכהנת היא ולויה היא ואשה שכבר ילדה ב' זכרים אביו נותן על ידו.

מת אחד מהן או שהיו זכר ונקבה לא הוא ולא אביו נותנין. איזהו שהוא ואביו נותנין ב' נשים של ב' אנשי' שלא בכרו וילדו ב' זכרים במחבא זה נותן ה' סלעים וזה נותן ה' סלעים וכו':

ד מתני' מת הבן בתוך שלשים יום אע"פ שנתן לכהן יחזיר לו ה' סלעים. לאחר ל' יום אע"פ שלא נתן יתן. מת ביום ל' כיום שלפניו. ר"ע אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן.

ה גמ' אמר שמואל הכל מודים לענין אבילות דיו ל' כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. גרסינן בפרק הקומץ רבה (מנחות דף לז.) גבי ההוא גברא דאיתילד ליה ינוקא דהוה ליה תרי רישין אמר כמה בעינן למיתב לכהן תנא ליה ההוא סבא מי שיש לו שני ראשים נותן י' סלעים לכהן. איני והא תני רמי בר חמא מתוך שנאמר פדה תפדה יכול אף נטרף בתוך ל' יום ת"ל אך חלק. שאני התם דבגולגולת תלא רחמנא:

ו מתני' מת האב בתוך שלשים בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה שנפדה לאחר ל' בחזקת שנפדה עד שיאמרו לו שלא נפדה:

ז גמ' אתמר הפודה את בנו בתוך ל' רב אמר בנו פדוי ושמואל אמר אין בנו פדוי. אמר רבה דכ"ע מעכשיו אין בנו פדוי אחר ל' ואיתנהו למעות בנו פדוי. כי פליגי אחר ל' ונתעכלו רב אמר בנו פדוי מידי דהוי אקדושי אשה. התם לאו אע"ג דנתעכלו המעות הוו קדושין ה"נ לא שנא. ושמואל אמר התם בידו לקדשה מעכשיו הכא אין בידו לפדותו מעכשיו. תני תנא קמיה דרב יהודה הפודה את בנו בתוך ל' יום בנו פדוי. א"ל שמואל אמר אין בנו פדוי ואת אמרת בנו פדוי אמר ליה תני אין בנו פדוי. כשנתעכלו המעות אייתי. מדמשבש לה רב יהודה. ונראה דהלכתא כרב דהך ברייתא מסייע ליה ועוד דהלכתא כרב באיסורי. ואף ע"ג דלכאורה רב יהודה כשמואל סבירא ליה מדמשבש לברייתא לאוקמי כשמואל מ"מ כיון דקיימא לן הלכתא כוותיה דרב באיסורי לא שבקינן האי כללא אף אי רב יהודה תלמידו פליג עליה וסבר כשמואל. ומיהו תימה למה היה רב יהודה משבש האי תנא אם היה שונה כרב הלכך נראה לפרש דהאי תנא סתמא תנא בנו פדוי ולא פירש אם אמר מעכשיו או אם אמר לאחר ל' יום וא"ל רב יהודה שמואל אמר אין בנו פדוי אף לאחר ל' יום אם נתעכלו המעות וגם לרב מעכשיו אין בנו פדוי ואת תני סתמא בנו פדוי מוטב שתשנה אין בנו פדוי ואתי' ככ"ע לרב דאמר מעכשיו ולשמואל אף לאחר ל' יום אם נתעכלו המעות. ולא יטעו בדבריך להקל. ובהלכות פסוקות כתב בסתם מי שפדה את בנו בתוך ל' יום אין בנו פדוי וצריך להעמיד דבריו כדאמר ליה מעכשיו:

הלכה ו

תנן בפ"ק דקידושין (דף כט.) כל מצות הבן על האב אנשים חייבין נשים פטורות. תנינא להא דת"ר האב חייב בבנו למולו ולפדותו וכו' לפדותו מנ"ל. דכתיב וכל בכור בניך תפדה והיכא דלא פרקיה אבוהי מיחייב איהו למפרק נפשיה שנאמר תפדה קרי ביה תפדה. ואיהי מנ"ל דלא מיחייבא ביה דכתיב תפדה תפדה כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות אחרים אינו מצווה לפדות את עצמו אינו מצווה לפדות את אחרים. ואיהי מנ"ל דלא מיחייבא למיפרק נפשה. דכתיב תפדה תפדה כל שאחרים מצווין לפדותו חייב לפדות את עצמו וכל שאין אחרים מצווין לפדותו אינו חייב לפדות את עצמו. ומניין שאין אחרים מצווין לפדותה דכתיב וכל בכור אדם בבניך תפדהבבניך ולא בבנותיך:

הלכה ז

א מתני' הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו. רבי יהודה אומר בנו קודמו שמצותו על אביו ומצות בנו עליו:

ב [גמ'] והלכתא כת"ק דאמר מצוה דידיה עדיף. ולא מיבעיא היכא דליכא אלא ה' סלעים דהוא קודם לבנו אלא אפילו היכא דאיכא חמשה משועבדים וחמשה בני חורין. ולא אמרינן מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא ודידיה אזיל וטרף ממשעבדי ובהני חמש בני חורי פריק ליה לבריה. אלא מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא הלכך מצוה דגופיה עדיף. וכן הלכתא:

הלכה ח

גרסינן בשילהי פסחים (דף קכא:) ר' שמלאי איקלע לבי פדיון הבן בעו מיניה על פדיון הבן ודאי אבי הבן מברך. שהחיינו מי מברך כהן מברך דהא מטי הנאה לידיה. או דלמא אבי הבן מברך דקעביד מצוה. לא הוי בידיה. אתא ושאיל בי מדרשא. אמרו ליה אבי הבן מברך שתים והלכה אבי הבן מברך שתים. ור"י ז"ל נסתפק אם מת הבן אם האב מברך שהחיינו כיון שמזכיר צערו. או שאב מברך מ"מ כיון שזוכה לקיים מצוה. ומה שנהגו שלא לברך שהחיינו על כל מילה ומילה. יש מפרשים משום שלא יצא עדיין מידי נפל. ולא נהירא חדא דאזלינן בתר רובא. ועוד דממה נפשך מצוה קעבד וי"מ משום צערה דינוקא. וי"מ דמצות פדיון הבן תקנו לברך שהחיינו משום דלא שכיחא. אבל מילה שכיחא טפי. ובפ"ק דקידושין כתבתי נוסח ברכה שמברך הכהן ואומרים שהגאונים תקנוה. ובצרפת ובאשכנז אין הכהן מברך כלום וכן מסתבר דכהן לאו מצוה קעביד אלא מקבל מתנות כהונה וגם אחרי הש"ס לא מצינו שיוכלו לחדש ברכה:

הלכה ט

א מתני' חמש סלעים של בן במנה צורי. שלשים של עבד וחמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולם בשקל הקדש של מנה צורי. וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ מן השקלים:

ב גמ' מאי מנה צורי. אמר רב אשי מנה של צור. פי' רש"י היוצא במדינת צור. ושיעור של אותו מנה כ"ה סלעים והסלע ד' זוזים והזוז במשקל הזהב של משקל ב' פשיטין ומחצה למשקל הברזל. וכן פי' בפי' החומש בפרשת ואלה המשפטים גבי שלשים שקלים דהשקל משקלו ד' זהובים שהן חצי אוקי' למשקל הישר שבקלוני"א. ונראה שקבל דבר זה מרבותיו. והגאונים כתבו דפריטא פלגא חבא וחבא גופה כסף משקל שעורה. נמצא חמשה סלעים משקל אלף ותשע מאות ועשרים שעורים כסף:

הלכה י

א גרסי' בפ"ק דקידושין (דף ח.) תניא עגל זה לפדיון בני טלית זה לפדיון בני אין בנו פדוי. עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני טלית זה בה' סלעים לפדיון בני בנו פדוי. והוינן בה היכי דמי. אילימא דלא שוי משום דא"ל בה' סלעים בנו פדוי הא לא שוי אלא לאו דשוי ה' סלעים וש"מ בעינן שומא. ואוקמא רבא לעולם בדלא שוי דאי שוי לא צריך שומא והכא בדקבלה עילויה כי הא דרב כהנא שקל סודרא לפדיון הבן אמר לדידי שוי לי. אמר רב אשי לא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבה הוה ומיבעי ליה סודרא. אבל כ"ע לא. כי הא דמר בר רב אשי זבין סודרא מאימיה דרבא שוי עשרה בתליסר. וכן הלכתא:

ב מתני' אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות. כתב לכהן שהוא חייב לו ה' סלעים חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי. לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו מתנה רשאי. המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו שנאמר יהיה לך אך פדה תפדה:

ג גמ' אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן. ומה טעם אמרו אין בנו פדוי. גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות. וכן אמר רב ששת אין בנו פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות. וכן אמר רב ששת בנו פדוי לכשיתן. תני תנא קמיה דרב נחמן בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה זו דברי ר בי יוסי ברבי יהודה סתימתאה אבל חכמים אומרים אין בנו פדוי. והלכתא אין בנו פדוי. לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי. תנינא להא דת"ר נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא. בזה אחר זה יצא. נטלו והחזירו לו יצא. וכן היה מנהגו של רבי טרפון שהיה נוטל ומחזיר. וכששמעו חכמים בדבר אמרו אף קיים זה הלכה זו. רב חנניא הוה רגיל דהוה שקיל ומחזיר חזייה להההוא גברא דהוה אזיל ואתי לקמיה. אמר ליה לא גמרת ויהבת מדעם ביש עבדת הלכך אין בנך פדוי דאי נמי לא מהדרנא לך אין

בנך פדוי. וא"ת מ"ש ממתנה על מנת להחזיר דאמר בפ"ק דקידושין (דף ו:) שבנו פדוי וכ"ש זה שלא התנה אלא בלבו היה שיחזיר לו. וי"ל שר' חנינא לא רצה לזכות אלא במתנה גמורה שלא לשחת את ברית הלוי. ותימה כיון דרבי טרפון ור' חנינא מחזירין בכל שעה נמצאו משחיתין את ברית הלוי. שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שרגילין להחזיר. וי"ל כיון דהנותן אינו יודע בשעה שהוא נותן אם יחזירנו לו אם לאו לא קרינא ביה ושחתם את ברית הלוי. ומה שמחזירין לו אחר כך מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. וגם שמא לא היו מחזירין בכל פעם אלא לעניים דוקא.

הלכה יא

א מתני' הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. ואינו נוטל בשבח ולא בראוי כבמוחזק. דף נב ע"א ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם. וכולם אין נוטלים בשבח ולא בראוי כבמוחזק:

ב גמ' מ"ט אמר קרא ולו משפט הבכורה משפט הבכורה לאיש אבל לא לאשה. ואינו נוטל בשבח. בכל אשר ימצא לו. ולא בראוי כבמוחזק. ולא האשה בכתובתה. איני והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח. אמר ר' אבא מקולי כתובה שנו כאן. ואע"פ שהקלו לענין כתובה שאינה גובה מן השבח לענין מלוה לא הקלו בכתובה אלא גובה הכתובה ממלוה כמו בע"ח ואע"ג דאינה נוטלת בראוי כבמוחזק כמו בכור. ומלוה אמרי' דחשיב ראוי לענין בכורה. דבפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכה:) פסקינן הלכתא דבכור אינו נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות אפ"ה לענין כתובת אשה לא חשיבא מלוה ראוי. וראיה מהא דתנן בפרק הכותב (כתובות דף פד.) מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשים והיה לו מלוה ופקדון ביד אחרים ר' טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן דהיינו כתובת אשה כדמפרש התם. ואפי' למאן דאמר לכושל שבראיה מודה שאם היתה האשה כושל שבראיה נותנין לה. ורבי עקיבא אומר ינתנו ליורשין שכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה. אלמא אפי' לר' עקיבא אי לאו דצריכה שבועה היתה גובה. אבל לפי שצריכה שבועה גובין היורשין ושוב לא תגבה האשה מהן דהוו להו מטלטלי דיתמי ולא משתעבדי. ואם גבו קרקע בחוב אביהן היא גובה אותו בשבועה כמו בעל חוב. או אם פטרה מן השבועה גובה מלוה שביד אחרים אפי' לרבי עקיבא. ואין לומר דמתניתין דהכותב אתיא כרבי דחשיב מלוה מוחזק בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכד:) אבל לרבנן לא דלדידהו הוי מלוה ראוי. דאם כן הוה ליה להש"ס לפרושי דהני תנאי סברי כרבי. אלא מדלא משתמיט שום אמורא שיפרש דהך משנה אתיא כיחידאה אלמא דאפי' רבנן מודו בה דמלוים הוו מוחזקין לכתובת אשה. ואפי'

לרבנן דרבי (אליעזר) [מאיר] דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה אפילו מחיים. נראה שמתוך משנה זו דהכותב מוכח דמודים דמלוים דיתמי משתעבדי לכתובה. דהא ליכא למימר רבי מאיר היא ולהכי אית ליה להיא משנה דשייכא כתובת אשה במלוה אע"ג דמטלטלין היא. חדא דר"ת ז"ל פי' שאף לרבי מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה אלא מטלטלי דיבם דוקא דעליה קאי בפרק האשה שנפלו (כתובות דף פ:) דלא מסתבר שתהא סברת ר"מ ורבנן הפוכה כל כך שר' מאיר מיפה כח כתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מב"ח ורבנן מגרעין כחה יותר מב"ח שלא לגבות ממטלטלי אפילו מיניה. כדמוכח בקידושין פ' האומר (דף סה:) גבי שנים שבאו ממדינת הים ואשה וחבילה עמהם וכו' והאי דגבי' ממטלטלי דיבם במתני' דהאשה שנפלה משום דיבם במקום בעל קאי וחשיב כמו מיניה כיון דאגידה ביה מחמת נשואי הבעל ועוד תינח כתובת אשה בעל חוב מאי איכא למימר הא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב"ח. אלא ע"כ משום דמלוה שאין ביד היורשין יפה כח האשה וב"ח טפי ממטלטלי שהן ביד היורשין. והשתא דתקין רבותינו הגאונים ז"ל שיגבו האשה וב"ח ממטלטלי דיתמי גובה אשה כתובתה ממלוה דיתמי אפי' גבו מעות דכיון שעשו מטלטלי כמקרקעי הוו להו כמו יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם דב"ח גובה מהן מדרבי נתן. וכן עמא דבר להגבות לנשים כתובתן ממלוה בעליהן ואפילו מלוה דעובד כוכבים: ולא הבנות במזונותיהן תנאי כתובה ככתובה דמי. ולא (את) היבם בכור קרייה רחמנא. אמר אביי לא שנו אלא שבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום. אבל בין מיתה לחלוקה שקיל. יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם ורבא אמר אפי' בין יבום לחלוקה לא שקיל. מאי טעמא כבכור מה בכור אין לו קודם חלוקה אף יבם אין לו קודם חלוקה ואף ע"ג דפסיק בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכו:) דיש לו לבכור קודם חלוקה היינו בעיקר הממון אבל בשבח לא: וכולן אין נוטלין בשבח לאתויי שבחא דממילא. חפורה והוו שובלי שלופפי והוו תמרי: ולא בראוי כבמוחזק לאתויי נכסי דאבי אבא. תוספתא (פ"ו) הבכור והיורש את אשתו והמייבם את אשת אחיו נזק וחצי נזק ותשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כולן אין נוטלין בראוי כבמוחזק. אבל נותן להם משדה החוזרת ביובל ושמעינן מינה הא דתנן במתניתין ולא האשה בכתובתה ה"ה ב"ח דלא גבי ראוי. והא דקתני אשה משום שבח דבעל חוב גובה שבח ולא אשה. והיינו דלא דייקי' בגמרא אראוי מ"ש כתובה כדדייקינן אשבח. ולא כרבינו אפרים שכתב הא דתנן ולא האשה בכתובתה בכולן מקולי כתובה שנו. וכן ר"ח ז"ל כתב דמספקא ליה מלתא. וצ"ע דמשנה שלימה היא בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קנז.) דאין ב"ח נוטל בראוי

כבמוחזק דתנן נפל הבית עליו ועל אביו עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה וב"ח יורשי האב אומרים הבן מת ראשון ואח"כ מת האב כו' בית שמאי אומרים יחלוקו ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן. ואמרי' (דף קנט.) מאן יורשי הבן בניו דאמרי במקום אבוה דאב קאתינן אלמא ב"ח לא גבי ראוי ואע"פ דכתב לה דאיקני. ובירושל' מסמיך ליה אקרא דגרסינן בפ' הניזקין (הל"א) מיטב כרמו ומיטב שדהו פרט למטלטלין. מיטב כרמו פרט לראוי כבמוחזק. ר' אליעזר בשם ר' ניסא כשחפר אביו בור והזיק בחיי אביו ונפלו לו נכסים לאחר מיתת אביו הייתי אומר ישתעבדו הנכסים לאותו הניזק. לפום כן צריך לומר כרמו פרט לראוי כבמוחזק : הדרן עלך יש בכור

פרק ח

הלכה א

מי שנולד לו בן בכור חייב לפדותו בחמש סלעים כסף לאחר שיהיה בן שלשים יום כדכתיב ופדויו מבן חדש תפדה. ואחר שיהיה בן שלשים יום יפדנו מיד לא יאחר מצותו. כמו שאמרו חכמים ז"ל (מכילתא) ושמרתם את המצות קרי ביה ושמרתם את המצוות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה. וכן אם היו לו כמה נשים חייב לפדות פטר רחם שלהן דבפטר רחם תלה רחמנא. ואם מת הבן אחר שלשים יום חייב האב ליתן לכהן ה' סלעים בפדיונו. אבל אם מת בתוך ל' יום אין נותן לכהן כלום. וה' סלעים הוא שתי אוקיות וחצי שקל למשקל הישר שבקלוני' לפרש"י שפירש במסכת בכורות ובפרשת ואלה המשפטים גבי שלשים שקלים של עבד. ולדברי הגאונים ז"ל הוא משקל אלף ותשע מאות ועשרים שעורים כסף. ומביא בנו לכהן וחמש סלעים עמו. ומצאתי תקון הגאונים וז"ל. ותקון גאונים לסדורי מנהגא דפדיונא וברכתא דיליה הכי. דמייתי ליה אבוה קמיה דכהנא ומודע ליה לכהנא דבכור פטר רחם הוא. ולשייליה כהנא מאי בעית טפי בריך בוכרך דין או חמשה סלעים דמיחייבת למיפרקיה בהו. וליהדר ליה בוכרא בעינן טפי והילך חמש סלעים בפירקוניה. ובהדי דיהיב ליה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן ושהחיינו וכו'. והדר מזגי ליה לכהנא כסא דחמרא ומייתי אסא ומברך כהנא בפ"ה וברוא עצי בשמים בא"י [אמ"ה] אשר קידש עובר ממעי אמו ולארבעים יום חלק אבריו מאתים וארבעים ושמנה אברים שיש בו ונפח בו נשמה דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה עור ובשר הלבישו ובעצמות ובגידים סככו כדכתיב עור ובשר תלבישני ובעצמות ובגידי' תסוככני וזימן לו מאכל ומשתה וזימן לו שני מלאכי השרת לשומרו במעי אמו כדכתיב חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה

רוחי. אביו אומר זה בני בכור ואמו אומרת זה בני בכור שבו פתח הקדוש ברוך הוא דלתי בטני. ה' סלעים נתחייבו ליתן לכהן בפדיונו כדכתיב ופדויו מבן חדש תפדה בערכך חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים גרה השקל ונאמר אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה. כשם שזכה בכור זה לפדיון כך יזכהו לתורה לחופה ולמעשים טובים בא"י מקדש בכור ישראל לפדיונו. ומברך הכהן את הבן ומחזירו לאביו ואמו. וכי פריק איהו לנפשיה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון בכור. ולא נהגו לברך הכהן ברכה זו בצרפת ובאשכנז דלא מצינו שמברכין שום ברכה שלא הוזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא. כי אחרי סידור רב אשי ורבינא לא נתחדשה ברכה. ועוד למה יברך הכהן אינו עושה שום מצוה אלא מקבל מתנות כהונה ותחילת הברכה קשיא אשר קידש עובר במעי אמו אי קדושת בכור קאמר בפטר רחם תלה רחמנא. ואף בכור בהמה שהוא קרב לגבי המזבח אין קדוש עד שיצא לאויר העולם. ור"י נסתפק אם מת הבן אם האב מברך שהחיינו כיון שמזכיר צערו. או שמא מברך מ"מ כיון שזכה לקיים המצוה. ולאחר שקבל הכהן ה' סלעים בכסף או בשוה כסף מיד אבי הבן אם ירצה הכהן יחזירנו לו כדאמרי'. וכן היה מנהגו של ר' טרפון שהיה נוטל ומחזיר. אבל אבי הבן צריך שיכוין לתת במתנה גמורה. כדאמרינן בפרק יש בכור (דף נא:) רב חנינא הוה רגיל דהוה שקיל ומהדר. חזיה להההוא גברא דהוה אזיל ואתי לקמיה. אמר ליה לאו גמרת ויהבת מדעם ביש עבדת הילך ואין בנך פדוי. ומיהו אם נתן לכהן ה' סלעים על מנת להחזיר בנו פדוי כדאיתא בפ"ק דקידושין (דף ו:) אבל אין ראוי לכהן שיעשה זה שנראה כמשחית ברית הלוי. הכהנים והלוים פטורין מפדיון הבן ולא עוד אלא אפי' כהנת ולויה הנשואות לישראל פטר רחם שלהן פטור דבפטר רחם תלה רחמנא. וכן לויה דאיעברה מעובד כוכבים בנה פטור מה' סלעים. אבל כהנת שנתעברה מעובד כוכבים הבן חייב לפדות את עצמו. דכיון שנבעלה לעובד כוכבים נתחללה מקדושתה והויא לה זרה. וכהן שמת והניח בן חלל בתוך שלשים יום חייב הבן לפדות את עצמו שלא זכה האב בפדיונו. לאחר שלשים יום אין הבן חייב לפדות את עצמו שכבר זכה האב בפדיונו:

הלכה ב

וכן בכור בהמה טהורה נוהג בזמן הזה. וצריך הישראל ליטפל בו בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום ואח"כ נותנו לכהן. והכהן שומרו בביתו ומגדלו עד שיפול בו מום והכהן צריך לקבלו ואינו רשאי לסרב משום דהוי כמבזה מתנות כהונה ואינו מודה בהן. ואסור להכניסו לכיפה ויעמוד שם עד שימות. ולא מיבעיא ישראל דאסור שהרי צריך לקיים מצות נתינה ולהמתין (שם) עד שיזדמן לו כהן שיתנהו לו ואפילו יותר משלשים

יום לדקה וחמשים לגסה. והא דתנן עד מתי חייב ליטפל בו היינו אפי' בא הכהן לקבלו תוך זמן הזה כדקתני התם משום כהן המסייע בבית הגרנות שמצילו מטפולו כדי שיתנהו לו. אלא אפילו קבלו כהן לא שרי ליה להכניסו לכיפה דלא מישתמיט בשום דוכתא הכי גבי בכור כי היכי דאמר גבי הקדש (ע"ז דף יג.) אין מקדישין בזמן הזה ואם הקדיש בהמה תעקר איזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה. וכן תנן בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לה.) מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל אלמא שהיו רגילין להמתין עד שיפול בו מום. אע"פ שיש טורח גדול בטיפולו ואסור בגיזה ועבודה ויכול לבא לידי תקלה. ויש ליתן טעם למה חלקו בין בכור בזמן הזה למקדיש בזמן הזה משום דבכור דשרי בנפילת מום בלא פדיון איכא הפסד קדשים אם היה כונסו לכיפה. אבל מקדיש דאפילו אי נפל ביה מומא לא שרי בלא פדיון וכדפריק ליה מיבעיא ליה להשליך הדמים לאבוד אם כונסו לכיפה אין כאן הפסד קדשים. ואסור לגרום בו מום כדתניא כל מום לא יהיה בו מנין שלא יגרום לו ע"י דבר אחר שלא יביא בצק או דבילה ויניח על גבי אזנו כדי שיבא הכלב ויטלנו ת"ל כל מום. ואם הטיל בו העובד כוכבים מום אם הוא לדעת ישראל אסור ואם לאו מותר כדתנן (שם.) מעשה בזכר של רחלים ושערו מדולדל ראהו קסדור אחד ואמר מה טיבו של זה ואמרו לו בכור הוא ואינו נשחט אלא א"כ היה בו מום נטל פגיון א' וצרם באזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו ראה שהתירוהו הלך וצרם באזני בכורות אחרים ובא מעשה לפני חכמים ואסרו זה הכלל כל שהוא לדעתו אסור ושלא לדעתו מותר. ולכשיהיה בו מום יביאנו אצל חכם לראות אם הוא מום קבוע לישחט עליו והחכם ישאל איך נפל בו המום. וצריך הכהן להביא עדות שמום זה נפל מעצמו כי נחשדו הכהנים להטיל בו מום בבכור. ואפי' בנו ובתו נאמנין להעיד שמעצמו נפל בו המום. אבל לא אשתו דאשתו כגופו דמיא. ועד מפי עד כשר לעדות. והאידנא שאין חכם ומומחה צריך שלשה להתיר בכור. ואין מתירין אלא במום מובהק אבל לא בדוקין שבעין וכיוצא בהן שאין בקיאין בהן האידנא. ואם נמצא טרפה יקבר העור והבשר. ואם הוא כשר יכול הוא להאכילו אף לעובד כוכבים. ומצוה להפקיע קדושת הבכור קודם שיצא לאויר העולם כדי שלא יבא לידי תקלה ולהכשל בו בגיזה ועבודה דאמרינן בפרק בתרא דבכורות דמעשר בהמה בטלו בזמן הזה משום תקלה ופריך אי הכי בכור נמי. בכור בדידן תליא מלתא מרחם קדוש. הכי קאמינא לקנינהו לאודנייהו לעובד כוכבים דלא ליקדשו מעיקרא אפשר כדרב יהודה דאמר מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. ובהכי עדיף טפי משום דלא מפקע ליה מקדושת בכורה לגמרי. אבל אי מקני אזנייהו לעובד כוכבים מפקיע ליה מקדושת בכור

לגמרי והאידנא דלא בקיאינן למיעבד כדרב יהודה לפי שצריך דקדוק ועיון גדול להטיל מום קודם שיצא רוב ראשו ואע"ג דגדי באודניה ואימרא בשפתי' טוב יותר להפקיע קדושת בכורה ולהקנות אוזן לעובד כוכבים ממה שיבא לידי תקלה. והא דאמרינן בפ"ק דבכורות (דף ג:) רב מרי בר רחל הויין ליה חיותא הוי מקני אודנייהו לעובד כוכבים ואסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים וכלו חיותא דרב מרי בר רחל. ומאחר דיהיב להו לכהנים ואסר להו בגיזה ועבודה אמאי מקני לאודנייהו לעובד כוכבים דאימר אתי בהו לידי תקלה א"ה אמאי כלו חיותיה. משום דמפקע להו מקדושתייהו. והאמר רב יהודה מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. התם מקדושת מזבח מפקע להו מקדושת כהן לא מפקע להו. ואיכא דאמר רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור. וכ"ע לא ידעי לאקנויי קנין גמור. וחזי ליה איניש אחרינא וסבר רב מרי בר רחל מלתא בעלמא הוא דעביד ואתו בהו לידי תקלה. והאידנא היה אומר ר"ת ז"ל שטוב להקנות לעובד כוכבים כדי שלא יבוא לידי תקלה. אף ע"ג דחזינן שנענש רב מרי דכלו חיותיה משום דרב מרי היה מקנה לעובד כוכבים אוזן העובר עצמו ואיכא הפקעה בגוף העובר אבל אם מקנה לעובד כוכבים אוזן האם אין חשש עונש בדבר. וכן מוכח שהיה מקנה אוזן העובר דקאמר ומקני לאודנייהו ואסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים אלמא דכולהו בעובר איירי. ועוד היה אומר ר"י בימי רב מרי שהיה בקיאין לעשות כדרב יהודה להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם אסור לעשות על ידי הפקעה. אבל האידנא שאין אנו בקיאין בכך מוטב שיקנה לעובד כוכבים משיביאו לידי תקלה. וכן מוכח מההיא שהבאתי מפרק בתרא דבכורות דאי לאו דאפשר לעשות כדרב יהודה היה לנו לתקן שימכרו לעובד כוכבים משום חשש תקלה. ולדידן שאין אנו בקיאין הוי כאי אפשר ולאידך לישנא נמי דקאמר דנענש רב מרי משום דכ"ע לא ידעי לאקנויי יש לומר נמי דרב מרי שהיה יודע לעשות כדרב יהודה לא היה לו לעשות דבר שיכולין לטעות. אבל לדידן לא אפשר לן בע"א. ועוד היה אומר ר"ת דרב מרי לא היה מקנה אזן העובר לעובד כוכבים דהוי דבר שלא בא לעולם אלא שהיה מקנה הבהמה לאזני עוברה והוי כמו דקל לפירותיו וטעו אינשי וסברי דאזן העובר הוי מקנה והוו כמו פירות דקל ואתו לידי תקלה. אבל אם מקנה אזן האמהות שרי דלא אתו למיטעי. הלכך טוב להקנות אזן האמהות לעובד כוכבים. ולפירש"י שפירש דמעות קונות בעובד כוכבים צריך למכור לו בכסף אזן האם. ולפירוש רבינו תם דפירש משיכה בעובד כוכבים קונה צריך שימשוך העובד כוכבים הבהמה לרשותו או לסימטא. הילכך להסתלק מן הספק היה צריך שיתן העובד כוכבים דמים וגם ימשוך הבהמה לרשותו או לסימטא. והמחוור שבכולן הוא

שיקבל פרוטה מן העובד כוכבים ויקנה לו מקום שהבהמות עומדות שם ויקנה לו אזן הבהמה. והכהנים והלוים חייבין בבכור בהמה טהורה:

הלכה ג

וכן פטר חמור נוהג בזמן הזה וצריך לפדותו מן הכהן בשה ואפי' כחוש שוה כל דהו. אבל אם פודהו בשאר דברים צריך לפדותו כפי שוויו. וקודם שיפדנו אסור בהנאה ואם לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו. ומצות פדייה קודמת דכתיב ואם לא תפדה וערפתו. וכהנים ולוים פטורין מפדיון פטר חמור:

הלכה ד

ואין ליתן לכהנת בכור בהמה ולא פדיון הבן. דאמר בפ' הזרוע (חולין דף קלא:) עולא יהיב מתנתא לכהנתא אלמא קסבר עולא כהן ואפילו כהנת איתיביה רבא לעולא מנחת כהנת נאכלת מנחת כהן אין נאכלת ואי אמרת כהן ואפי' כהנת והכתיב כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. אמר ליה ומטונך אהרן ובניו כתיב בפרשה. אלמא דפשיטא כל היכא דכתיב אהרן ובניו אמרינן כהן ולא כהנת ובפרשת מדבר סיני כתיב ויתן משה את כסף (העודפים) לאהרן ולבניו ואיתקש להדדי בכור אדם ובכור בהמה טמאה דלא כפי' רש"י בפ"ק דקידושין (דף ח.) גבי הא דרב כהנא שקל סודרא לפדיון הבן דרב כהנא לא היה כהן אלא בשביל אשתו היה לוקח שהיתה כהנת:

הדרן עלך הלכות פדיון בכור וסליקא לה מסכת בכורות